

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องประเพณีท้องถิ่นของอำเภอบ้านบึง สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า เรียบเรียง เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นแนวทางสู่การวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรตามลำดับดังนี้

1. ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร

1.1 ความหมายของหลักสูตร

1.2 องค์ประกอบของหลักสูตร

1.3 การพัฒนาหลักสูตร

2. หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

2.1 หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

2.2 หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

2.3 คำอธิบายรายวิชาหน่วยที่ 4 ชาติไทย หน่วยย่อยที่ 1 ชาติไทยในปัจจุบัน (สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ป. 3-4)

3. หลักสูตรท้องถิ่น

3.1 ความหมายหลักสูตรท้องถิ่น

3.2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3.3 ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3.4 คุณลักษณะหลักสูตรท้องถิ่นที่ดี

4. ความรู้เรื่องสภาพทั่วไปของท้องถิ่นอำเภอบ้านบึง

5. ประเพณีท้องถิ่นของอำเภอบ้านบึง

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะเป็นตัวกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาให้สามารถดำเนินไปสู่จุดหมายตามที่แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดไว้ หลักสูตรไม่ว่าจะเป็นในทิศทางใด เป็นผลมาจากการวางแผนหลักสูตรที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากการให้คำนิยามด้วยทั้งสิ้น ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้การให้ความหมายและคำนิยามของหลักสูตรแตกต่างกันและหลากหลายดังเช่น

ไทเลอร์ (Tyler, 1949, p. 79 อ้างถึงใน สุนทร บำเรอราช, 2536, หน้า 3) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า เป็นสิ่งที่เด็กต้องเรียนรู้ทั้งหมด โดยมีโรงเรียนเป็นผู้กำกับและวางแผนเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายของการศึกษา

โบแชมป์ (Beauchamp, 1981, pp. 61-62) ให้ความหมายของหลักสูตร 3 ลักษณะคือ

1. หลักสูตรในฐานะเอกสาร ที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นแผนงาน เพื่อผลิตบางสิ่งบางอย่างตามความต้องการ ภายในแผนงานประกอบด้วยประสบการณ์ การเรียนรู้ ของผู้เรียน จุดมุ่งหมาย กิจกรรมสื่อ การวัด การประเมินผล การกำหนดเวลา ซึ่งมีอยู่หลายระดับ เช่น หลักสูตรในระดับโรงเรียน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ เป็นต้น
2. หลักสูตรในฐานะระบบหลักสูตร ประกอบด้วย การจัดการด้านบุคคล การพัฒนาหลักสูตร การใช้หลักสูตร การประเมินหลักสูตร ผลผลิตของระบบคือตัวหลักสูตร
3. หลักสูตรในฐานะศาสตร์แขนงหนึ่งของการศึกษาเป็นความหมายที่ใช้กันในสถาบันการศึกษาระดับสูง

กู๊ด (Good, 1973, p. 157) ให้ความหมายของหลักสูตร 3 ประการคือ

1. หลักสูตรหมายถึง เนื้อหาวิชาที่จัดวางไว้อย่างมีระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาจนจบหรือได้รับประกาศนียบัตร
2. หลักสูตรหมายถึง เคাঁโครงของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะเจาะจงที่จะต้องสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาจนจบชั้นหรือได้รับประกาศนียบัตร
3. หลักสูตรหมายถึง กลุ่มวิชาและมวลประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้ศึกษาภายใต้การแนะนำของโรงเรียน

สุนทร บำเรอราช (2536, หน้า 6-7) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ความหมาย คือ

1. หลักสูตรคือ กรอบและแนวทางที่จะนำมาใช้ในการสอน การอบรม และการฝึกงานเท่านั้น
2. หลักสูตรเป็นสิ่งที่ต้องอยู่ร่วมกับสิ่งอื่นเสมอ เช่น หลักสูตรต้องอยู่รวมกับการสอน และการสอบ
3. การให้ความหมายของหลักสูตรหลากหลายกันออกไป เนื่องจากผู้ให้ความหมายยึดติดอยู่กับสิ่งใด เช่น จะยึดกับความมุ่งหมาย องค์ประกอบของหลักสูตรหรือโครงสร้างของหลักสูตร

พิสมัย ถิณะแก้ว (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรเป็น 4 แนวทาง คือ

1. หลักสูตรคือเนื้อหาวิชา หรือรายวิชาที่จัดไว้เป็นระบบเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา
2. หลักสูตรคือแผนงานหรือโครงการซึ่งเป็นข้อกำหนดในการจัดการศึกษา
3. หลักสูตรคือ มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดให้แก่ผู้เรียน
4. หลักสูตรคือกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดให้แก่ผู้เรียน

จำรัส บัวศรี (2532, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าเป็นแผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้น เพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่กำหนดไว้

วิชัย ประสิทธิ์วิฑูริเวช (2542, หน้า 44) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่าหมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียน โดยมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอน กำหนดไว้ในเอกสารเพื่อเป็นแม่บทในการจัดการเรียนการสอนตามระดับชั้น

จากความหมายของหลักสูตรที่นักการศึกษาได้ให้ความหมายดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่าหลักสูตรหมายถึงเอกสารหลักสูตรที่ได้กำหนด แผนงาน โครงการ เนื้อหารายวิชา มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่หน่วยงาน สถาบันการศึกษาได้จัดทำขึ้น เพื่อนำมาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล ในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ ที่มีคุณภาพตามที่แผนการศึกษาแห่งชาติกำหนดไว้ นั่นเอง

องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ เพราะเป็นเครื่องช่วยกำหนดกรอบ แนวคิด ตลอดจนวางแผนออกแบบหลักสูตร ซึ่งได้มีนักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ได้ให้แนวทางไว้หลายลักษณะแตกต่างกัน ดังเช่น

ทาบา (Taba, 1962, pp. 424-425) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร มี 4 ประการ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอนหรือการนำหลักสูตรไปใช้
4. โครงการประเมินผลตามหลักสูตร

สุนทร บำเรอราช (2536, หน้า 49-50) ได้กล่าวไว้ว่าองค์ประกอบของหลักสูตร แตกต่างจากโครงสร้างหลักสูตร โดยองค์ประกอบของหลักสูตรจะเป็นส่วนที่เสริมให้โครงสร้างมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ เอกสารหลักสูตร หนังสือเรียนหรือเอกสารประกอบการเรียน ระบบการประเมินผลการศึกษา แนวการสอน ผู้สอน กิจกรรมการจัดประสบการณ์ และสื่อการเรียนการสอน

สัจด์ อุทราพันธ์ (2532, หน้า 236) ได้กล่าวถึงส่วนประกอบของหลักสูตรและที่สำคัญขาดไม่ได้คือ

1. จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ
2. เนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้
3. การประเมินผล

ธำรง บัวศรี (2532, หน้า 8) กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรมีส่วนประกอบอย่างน้อย 6 อย่าง คือ

1. จุดหมายของหลักสูตร
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. ยุทธศาสตร์การสอนและการเรียน
5. วัสดุอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน
6. การประเมินผล

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542, หน้า 50) กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไม่ว่าจะเป็นการออกแบบในลักษณะใดก็ตาม จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบคือ จุดหมายและจุดประสงค์ (aims and objectives) เนื้อหาสาระและประสบการณ์ (contents and experiences) การนำหลักสูตรไปใช้ (curriculum implementation) และการประเมินผล (evaluation)

จากแนวความเห็นของนักการศึกษาในการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร สรุปได้

ว่าองค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญ ๆ มีดังนี้คือ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ที่กำหนดวัตถุประสงค์ทั่วไป วัตถุประสงค์เฉพาะ และจุดประสงค์ของการเรียนการสอน เนื้อหาสาระและประเภทการณ์การเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนการสอนการนำหลักสูตรมาใช้ให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และการวัดผลประเมินผล การเรียนการสอนและการใช้หลักสูตร ซึ่งล้วนต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเพื่อความสมบูรณ์ของหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตร นักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตรได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ (curriculum development) ดังนี้

ทาบา (Taba, 1962, p. 454 อ้างถึงใน พิศมัย ธิณะแก้ว, ม.ป.ป. หน้า 25) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรอันเดิม ให้ได้ผลดียิ่งขึ้นทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน การวัดผล ประเมินผล และอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลง หลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบหรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ตั้งแต่จุดมุ่งหมายและวิธีการ และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้จะมีผลกระทบทางด้านความคิด และความรู้สึกนึกคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตรหมายถึงการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐานหรือรูปแบบของหลักสูตร

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander, 1971, p. 7) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า เป็นการจัดทำหลักสูตรโดยปรับเปลี่ยนบางส่วนของหลักสูตรเดิมให้ดีขึ้น และการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ทั้งหมดโดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่เลย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2533, หน้า 9) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง การพยายามวางโครงการที่จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ตรงตามจุดหมายที่กำหนดไว้ หรือการพัฒนาหลักสูตรและการ คือ ระบบโครงสร้างของการจัดโปรแกรมการเรียนการสอนการกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การปรับปรุงตำรา แบบเรียน คู่มือครู และสื่อการเรียนต่าง ๆ ตลอดจนการวัดและประเมินผลการใช้หลักสูตร การปรับปรุงแก้ไขและการอบรมครู ผู้ใช้หลักสูตรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตรและการสอนรวมทั้งการบริหารและการบริการหลักสูตร

สัจจิต อุทรานนท์ (2532, หน้า 31) ที่กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรโดยให้ความหมายใน 2 ลักษณะ คือ

1. การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น
2. การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่

สุนทร บำเรอราช (2536, หน้า 135) ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า เป็นกระบวนการจัดแนวทางให้การศึกษาซึ่งเป็นงานที่มีขอบข่ายกว้างขวางและมีหลายขั้นตอน

วิมลรัตน์ จตุรานนท์ (2541, หน้า 51) ได้ให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตรไว้ 2 ลักษณะ คือ เป็นการทำให้หลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น หรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และอีกความหมายหนึ่งเป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย

สันต์ ธรรมบำรุง (ม.ป.ป. หน้า 90-91) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรว่ามีความหมายครอบคลุมถึงการสร้างหลักสูตร การวางแผนหลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรนั้นเป็นการปรับปรุงคุณภาพของหลักสูตรให้ดีขึ้นทั้งระบบตั้งแต่จุดมุ่งหมาย การเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผล ผลการสอนของครู ผลการเรียนของนักเรียนเป็นต้น การพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีขั้นตอน มีกระบวนการ ต้องอาศัยบุคคลเป็นจำนวนมาก ในการพัฒนาหลักสูตร ต้องพัฒนาเป็นระบบ ต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ และควรพัฒนาหลักสูตรให้ลุ่มาเสมอและต่อเนื่องกันไปอย่างไม่หยุดยั้ง トラบเท่าที่ความก้าวหน้าของวิทยาการยังดำเนินต่อไป

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542, หน้า 10) จะเห็นได้ว่าจากความหมายของการพัฒนาหลักสูตร ที่นักศึกษาได้กล่าวไว้มีความหมายใน 2 ลักษณะคือ เป็นการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น และการสร้างหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่เลย และนอกจากความหมายที่นักการศึกษาได้ให้ไว้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรแล้วยังมีแนวคิดพื้นฐานที่นักการศึกษาได้วางรากฐานในการพัฒนาหลักสูตรไว้หลายท่านด้วยกันเช่น

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

รูปแบบที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของไทเลอร์ (Tyler, 1949) ที่ได้กล่าวถึงแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร 4 ข้อดังนี้คือ

1. จุดมุ่งหมายการศึกษา (educational purposes) ที่จัดให้กับผู้เรียน
2. ประสบการณ์การศึกษา (educational experiences) จัดให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ทางการศึกษา

3. ประสิทธิภาพของการจัดประสบการณ์การศึกษา

4. ประเมินผล

ซึ่งในการกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา จะได้รับข้อมูล 3 แหล่ง คือ เนื้อหาวิชา

จากผู้เชี่ยวชาญ ข้อมูลนักเรียน แล้วนำมาสร้างจุดประสงค์ (ชั่วคราว) นำมาวิเคราะห์ด้าน ปรึชา ด้านการศึกษา ด้านสังคม เพื่อให้เกิดจุดประสงค์ใหม่ที่แท้จริง จึงเลือกประสบการณ์ ทางการศึกษาและกำหนดเกณฑ์การประเมิน

รูปแบบที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ ฟอกซ์ (Fox, 1962, p. 204) ได้ เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรดังนี้

1. กำหนดจุดหมายของหลักสูตรจากค่านิยมต่าง ๆ ของสังคม
2. เลือกสิ่งที่เป็นความรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาและการเรียนรู้ของผู้เรียน ความ ต้องการทางสังคม ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ เป็นแนวในการคัดเลือก เนื้อหาสาระของหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน รูปแบบของหลักสูตรและวิธีการ ที่เป็นประโยชน์ในการจัด โอกาสการเรียนรู้ของนักเรียนหรือการจัดทำหลักสูตร

รูปแบบที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander, 1974. อ้างถึงใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539, หน้า 20) ได้เสนอ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้คือ

1. เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย ขอบเขต (goals, objective and domains) การกำหนด เป้าหมายและจุดมุ่งหมาย เป็นสิ่งแรกของการพัฒนาหลักสูตร เป้าหมายควรบอกขอบเขต ๆ หนึ่งได้แก่ พัฒนาส่วนบุคคล มนุษย์สัมพันธ์ ทักษะการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ความชำนาญเฉพาะ ด้าน การกำหนดเป้าหมาย ควรพิจารณาจากตัวแปรภายนอก (external variables) เช่น ทัศนะ และความต้องการของสังคม ข้อบังคับทางกฎหมายของรัฐ ข้อค้นพบจากงานวิจัยต่าง ๆ และ ปรึชาของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านข้อมูล
2. การออกแบบหลักสูตร (curriculum design) เป็นการวางแผนออกแบบหลักสูตร เลือกและจัดเนื้อหาสาระ เลือกประสบการณ์การเรียนรู้ เลือกรูปแบบหลักสูตร ที่เหมาะสมกับ เป้าหมาย จุดประสงค์ความต้องการของผู้เรียน ลักษณะทางสังคม ตลอดจนข้อกำหนดทาง สังคม และปรึชาการศึกษา
3. การใช้หลักสูตร (curriculum implementation) ขั้นตอนในการนำหลักสูตรไปใช้ โดยครูผู้สอนควรวางแผนและจัดทำแผนการสอนในรูปแบบต่าง ๆ เลือกวิธีการสอนและวัสดุสื่อ การเรียนการสอน ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
4. การประเมินหลักสูตร (curriculum evaluation) เลือกเทคนิคการประเมินผลที่ สามารถตรวจสอบความสำเร็จของหลักสูตรและตัดสินใจว่าจะใช้ต่อไป ปรับปรุงแก้ไข หรือยกเลิก หลักสูตร

รูปแบบที่ 4 ส่วนการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ ทาบ่า (Taba, 1962) ซึ่งมีแนวคิดคล้ายกันกับ ไทเลอร์ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอนคือ

1. วินิจฉัยความต้องการ (diagnosis of needs) สสำรวจสภาพปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคมและผู้เรียน
2. กำหนดจุดประสงค์ (formulative of objective) กำหนดจุดประสงค์หลังจากวินิจฉัยความต้องการแล้ว
3. คัดเลือกเนื้อหาสาระ (selecion of content) จุดประสงค์ที่กำหนดแล้ว จะช่วยในการเลือกเนื้อหาสาระ นอกจากนี้จะต้องคำนึงถึง วัย และความสามารถของผู้เรียน เนื้อหาต้องเชื่อถือได้และสำคัญต่อการเรียนรู้
4. จัดเนื้อหาสาระ (organization of content) เนื้อที่เลือกต้องคำนึงถึงความต่อเนื่องและความยากง่ายของเนื้อหา วุฒิภาวะ ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน
5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (selecion of learning experience) ต้องเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและจุดประสงค์ของหลักสูตร
6. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ (organization of learning experience) ต้องเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ควรจัดโดยคำนึงถึงเนื้อหาและความต่อเนื่อง
7. กำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมิน (determination of what to evaluation and of the ways of doing it) ตัดสินใจเลือกการประเมิน ตามแนวทางของจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ รวมทั้งกำหนดวิธีประเมินผลและกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล

รูปแบบที่ 5 การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ สจิด อุทธานันท์ (2532) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานได้แก่ ข้อมูลทางด้านประวัติและปรัญญาการศึกษา ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน ทฤษฎีการเรียนรู้ ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม ข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติเนื้อหาวิชา
2. การกำหนดจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นการมุ่งแก้ปัญหาและสนองความต้องการที่ได้จากการวิจัยข้อมูล
3. การคัดเลือกและจัดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้
4. การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการนำเอาหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติ จะต้องอาศัยกิจกรรมกระบวนการต่าง ๆ หลายประเภท เช่น การจัดทำเอกสารและคู่มือการใช้หลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและบริหารหลักสูตร

5. การประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินเพื่อให้ทราบว่ามีผลผลิตที่ได้จากหลักสูตรนั้นเป็นไปตามเจตนารมณ์ หรือจุดมุ่งหมายของสังคมและผู้เรียนเพียงใด

6. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมหรือสภาพของสังคมมากขึ้น

รูปแบบที่ 6 รูปแบบของการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ วิมลรัตน์ จตุรานนท์ (2541, หน้า 57-63) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 8 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 4 การคัดเลือกเนื้อหาสาระและการจัดประสบการณ์

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินหลักสูตรก่อนนำไปใช้

ขั้นตอนที่ 6 การนำหลักสูตรไปใช้

ขั้นตอนที่ 7 การประเมินการใช้หลักสูตร

ขั้นตอนที่ 8 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

ซึ่งในแต่ละขั้นตอนได้มีการสรุปรวบรวมรายละเอียดดังนี้คือ

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรที่ดีควรเป็นหลักสูตรที่สามารถให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถและทัศนคติที่จะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อสังคม การพัฒนาหลักสูตรเป็นงานที่มีขอบข่ายกว้างขวางมาในการที่จะให้หลักสูตรเป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพดีนั้น ผู้พัฒนาจะต้องศึกษาข้อมูลหลาย ๆ ด้านโดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนและสภาพของสังคมพร้อมทั้งปัญหาด้านต่าง ๆ ข้อมูลที่ได้จะเป็นรากฐานในการกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาและความมุ่งหมายของการศึกษาจะเป็นรากฐานในการเลือกเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่จะนำเข้ามาบรรจุในหลักสูตร เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปในทิศทางที่กำหนดในความมุ่งหมาย ข้อมูลต่าง ๆ จำแนกได้ 6 ประการ คือ

1. ข้อมูลทางด้านปรัชญา นักปรัชญาจะตั้งคำถามในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับคนและความรู้และพยายามหาคำตอบที่ถูกต้องที่สุดมาเป็นแนวในการกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา

2. ข้อมูลที่ได้จากนักวิชาการแต่ละสาขา ในการกำหนดความมุ่งหมายในแต่ละระดับการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นจริงและความต้องการของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

3. ข้อมูลที่ได้จากจิตวิทยาการเรียนรู้ มีอิทธิพลเปลี่ยนแปลงความมุ่งหมายของการศึกษาและก่อให้เกิดการปรับปรุงในด้านต่าง ๆ

4. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพของสังคม ความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษาและวัฒนธรรม ย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของหลักสูตร

5. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความต้องการ และความสนใจของผู้เรียนเพื่อจะได้นำมาจัดเนื้อหาสาระ ตลอดจนกิจกรรมในหลักสูตรให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

6. ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาทางเทคโนโลยี ที่มีการพัฒนาเจริญก้าวหน้าและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาหลักสูตรและการสอน

ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจำเป็นต้องมีการสำรวจ ศึกษา วิจัย หลาย ๆ ด้านเพื่อนำข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบการเลือกคิดพิจารณา กลั่นกรองออกมาเป็นจุดมุ่งหมายข้อมูลที่ต้องคำนึงถึงมีหลายอย่างด้วยกันเช่น ผู้เรียน สังคมสภาพแวดล้อม ผู้เชี่ยวชาญ ปรัชญา จิตวิทยา และเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ

ขั้นที่ 3 การออกแบบหลักสูตร การออกแบบหลักสูตรต้องคำนึงถึงแหล่งข้อมูลที่จะจัดหลักสูตรให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ และจุดมุ่งหมายรวมทั้งวิธีการจัดการเรียนการสอน ซึ่งการออกแบบหลักสูตรมีหลายรูปแบบเช่น

1. การจัดยึดเนื้อหาวิชาหรือสาขาวิชาเป็นหลัก ต้องจัดเนื้อหาวิชาที่จะเรียนให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์และจุดมุ่งหมาย การเรียนการสอนโดยการแยกออกเป็นสาขาวิชา

2. การจัดยึดสมรรถภาพหรือเทคโนโลยีเป็นหลัก ต้องจัดสมรรถภาพที่จะได้มาภายหลังการเรียนให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์และจุดมุ่งหมาย การจัดการเรียนการสอนออกแบบไปในทางการสอน เช่น สอนแบบหน่วยการเรียนรู้

3. การจัดที่ยึดลักษณะ หรือความเปลี่ยนแปลงของมนุษย์เป็นหลัก ต้องจัดลักษณะของผู้เรียนที่ควรพัฒนาให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์และจุดมุ่งหมาย การจัดการเรียนการสอนต้องวางแผนไปในทางเปลี่ยนแปลงเช่นการฝึกค่านิยมที่ดี

4. การจัดยึดหน้าที่หรือกิจกรรมทางสังคมเป็นหลัก เป้าประสงค์และจุดมุ่งหมายสอดคล้องกับความต้องการของสังคม วิธีจัดการเรียนการสอนยึดการจัดกิจกรรมทางสังคม เช่น การรณรงค์การออกเสียงเลือกตั้ง

5. การจัดยึดความต้องการของแต่ละบุคคล หรือกิจกรรมของแต่ละคนเป็นหลัก เป้าประสงค์และจุดมุ่งหมายต้องสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

ขั้นที่ 4 การคัดเลือกเนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้

1. การเลือกเนื้อหาจะต้องให้สอดคล้องกับสภาพของสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ปรัชญา นวัตกรรมและเทคโนโลยี
2. สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ และความพอใจของผู้เรียน
3. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสอน
4. ส่งเสริมจุดมุ่งหมายหลายด้านพร้อมกัน
5. สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล
6. เนื้อหาเหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของผู้เรียน
7. การเลือกเนื้อหาจะต้องจัดลำดับก่อนหลัง
8. การเลือกเนื้อหาจะต้องจัดตามความยาก - ง่าย
9. การเลือกเนื้อหาต้องเรียนจากสิ่งใกล้ตัว ไปหาสิ่งไกลตัว
10. การเลือกเนื้อหาจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหานามธรรม
11. การเลือกเนื้อหาที่เป็นตัวอย่างไปหาสิ่งที่เป็นกฎเกณฑ์
12. การเลือกเนื้อหาให้น้อย ให้สัมพันธ์กับเวลา
13. การเลือกเนื้อหาให้เหมาะสมกับหลักสูตรแนวนอนและแนวตั้งหรือความกว้างและความลึก
14. เนื้อหาเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพ
15. เนื้อหาเป็นพื้นฐานในการศึกษาหาความรู้ในระดับสูงขึ้น
16. เนื้อหา มีคุณค่าในการดำรงรักษาและปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติที่ดี เช่น ศิลปะ

ภาษา

17. เนื้อหาส่งเสริมและพัฒนาสังคมให้เหมาะสมกับภาวะของโลกในปัจจุบัน
18. เนื้อหา มีความถูกต้องเชื่อถือได้
19. เนื้อหา สอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน

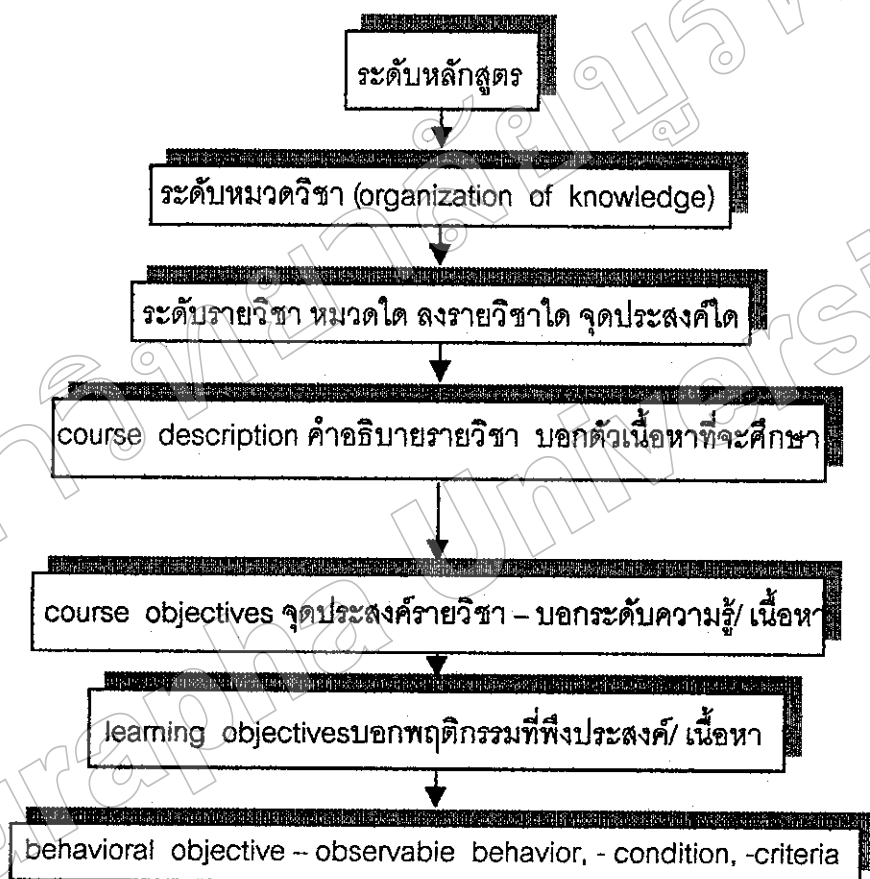
ขั้นที่ 5 การประเมินหลักสูตรก่อนนำไปใช้ เมื่อจัดทำหลักสูตรเรียบร้อยแล้ว ก่อนนำไปใช้จริงจำเป็นต้องมีการทดลองใช้ก่อนด้วยวิธีการปฏิบัติจริงในโรงเรียนเพื่อหาข้อบกพร่องของหลักสูตร ซึ่งกระบวนการประเมินมักจะมีลักษณะดังนี้

1. การกำหนดอย่างเฉพาะเจาะจงว่าจะประเมินอะไร
2. การกำหนดความต้องการข้อมูลที่จะนำมาช่วยในการประเมินผล
3. การรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ตามที่ต้องการ

4. การกำหนดเกณฑ์และมาตรฐานในการประเมินผล
5. การวิเคราะห์ข้อมูลตามเกณฑ์และมาตรฐานที่ตั้งไว้
6. การส่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้แก่ผู้ที่จะตัดสินใจหรือดำเนินการเกี่ยวกับเรื่อง

ของหลักสูตรนั้น

ขั้นที่ 6 การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนจะต้องส่งผ่านผู้เกี่ยวข้องแต่ละระดับการปฏิบัติการ หลายระดับ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ผู้ที่เกี่ยวข้องแต่ละระดับในการนำหลักสูตรไปใช้ (วิมลรัตน์ จตุรานนท์, 2541, หน้า 61)

ในการนำหลักสูตรไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนนอกจากจะต้องผ่านผู้เกี่ยวข้องในแต่ละระดับการปฏิบัติการ แล้วยังมีส่วนงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรอีก (ประสิทธิ์ ศรีเดช, 2544, หน้า 23) เช่น

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร
 - 1.1 ส่วนกลาง เป็นเรื่องของคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร
 - 1.2 ส่วนท้องถิ่น ได้แก่ โรงเรียน คือ การจัดบุคลากรเข้าสอนตามความถนัดและ

ความเหมาะสม และการบริการแหล่งวิชาการ

2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร คือ โรงเรียนควรปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลตามหลักสูตร

3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ได้แก่ การนิเทศ และติดตามผลการใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 7 การประเมินการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินหลักสูตรหลังจากที่ได้นำไปใช้ โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน
2. พิจารณาค่าคุณค่าของหลักสูตร
3. กำหนดคุณค่าของการบริหารและการจัดการ

ในการประเมินหลักสูตรมีรูปแบบวิธีการประเมินหลายรูปแบบ ที่สามารถนำมาใช้หรือปรับประยุกต์ ให้เหมาะสมตามความต้องการ เช่น รูปแบบการประเมินแบบ CIPP model รูปแบบการประเมินของ สเตค (The Congruence – Contingency Model) รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler, 1942) รูปแบบการประเมินหลักสูตรของ แฮมมอนด์ (Hammond, nd)

ขั้นที่ 8 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องกันแบบวัฏจักร มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หลักสูตรที่ใช้แล้วจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอยู่เสมอ เพื่อให้สนองตอบต่อสภาพทางสังคม

เมื่อได้พิจารณารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของนักการศึกษาพอสรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรโดยส่วนใหญ่แล้วจะมีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกันอยู่ 7 ขั้นตอน กล่าวคือ

1. วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางด้านสังคม สภาพแวดล้อม ปรากฏการศึกษา
2. กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. กำหนดเนื้อหาสาระ
4. ประเมินหลักสูตรก่อนใช้
5. นำหลักสูตรไปใช้
6. ประเมินการใช้หลักสูตร
7. ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

เป็นหลักสูตรที่ประกาศใช้ในปีการศึกษา 2534 เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยีและความต้องการของท้องถิ่น ถือเป็นหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลาง เป็นหลักสูตรที่เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา มีรายละเอียดดังนี้คือ

หลักการของหลักสูตร หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้พัฒนาขึ้นโดยคำนึงถึงหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นสร้างเอกภาพของชาติ โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกันแต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสพัฒนาหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการได้

จุดหมายของหลักสูตร ในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจทำงานเป็นและครองชีวิตอย่างสงบสุข ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ คงสภาพอ่านออกเขียนได้และคิดคำนวณได้
2. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัว
4. สามารถวิเคราะห์สาเหตุและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวได้อย่างมีเหตุผล ด้วยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
5. มีความภูมิใจในความเป็นไทย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
6. มีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
7. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงาน

ร่วมกับผู้อื่นได้

8. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในบ้านและชุมชน สามารถปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้านและชุมชนตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบ ๆ บ้าน

โครงสร้างของหลักสูตร หลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุงกำหนดมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ตอบสนองต่อจุดหมายและหลักการของหลักสูตรในลักษณะของกลุ่มประสบการณ์ มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มี 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทย และ คณิตศาสตร์

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยการแก้ไขปัญหาของชีวิตและสังคม โดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อความดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การที่มีบุคลิกภาพที่ดี

กลุ่มที่ 4 กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงาน และความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ

กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยกิจกรรมความสนใจของผู้เรียน สำหรับกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ในชั้น ป. 5-6 โรงเรียนอาจเลือกจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะ ในกลุ่มประสบการณ์ทั้ง 4 หรือเลือกจัดกิจกรรมอื่น ๆ ตามความสนใจของผู้เรียน เช่นภาษาอังกฤษเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ทั้งนี้อาจเลือกจัดหลายหลาย ๆ กิจกรรมก็ได้

อัตราเวลาเรียน ตลอดหลักสูตรประถมศึกษา ใช้เวลาเรียนประมาณ 6 ปี แต่ประจำปีการศึกษาควรมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 40 สัปดาห์ ในหนึ่งสัปดาห์ต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 25 ชั่วโมง หรือ 75 คาบ ซึ่งกำหนดให้คาบละ 20 นาที ทั้งนี้เมื่อรวมแล้วต้องไม่ต่ำกว่า 200 วัน และไม่ต่ำกว่า 1,000 ชั่วโมง และสำหรับชั้น ป. 5-6 นั้น ให้เพิ่มเวลาในการจัดกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียนในกลุ่มประสบการณ์พิเศษอีกไม่ต่ำกว่า 200 ชั่วโมง

ตารางที่ 1 แสดงอัตราเวลาเรียนของมวลประสบการณ์ทั้ง 5 กลุ่ม ในแต่ละระดับชั้นกำหนดไว้ โดยประมาณ ดังนี้

มวลประสบการณ์	อัตราเวลาเรียนโดยประมาณ					
	ป. 1-2		ป. 3-4		ป. 5-6	
	ร้อยละ	คาบ/ปี	ร้อยละ	คาบ/ปี	ร้อยละ	คาบ/ปี
1. กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้	50	1,500	35	1,050	25	750
2. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต	15	450	20	600	25	750
3. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย	25	750	25	750	20	600
4. กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ	10	300	20	600	30	900
รวม	100	3,000	100	3,000	100	3,000
5. กลุ่มประสบการณ์พิเศษ	-	-	-	-	-	600

หมายเหตุ เวลาเรียนคาบละ 20 นาที คิดเป็นชั่วโมงละ 3 คาบ

แนวดำเนินการ เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายข้างต้นจึงกำหนดแนวดำเนินการไว้ดังนี้

1. จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม
2. การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ
3. จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงหรือบูรณาการ ทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด
4. จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และสร้างสรรค์กระบวนการกลุ่ม

5. จัดการเรียนรู้การสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ

6. จัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

7. ให้สอดคล้องการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

8. ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุดูหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย

9. จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน

การวัดผล การประเมินผล และการติดตามผล การวัดผลและการประเมินผล ตลอดจนการติดตามผลเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและการจัดให้ผู้เรียนได้เลื่อนชั้นระหว่างปีหรือปลายปี ตามความสามารถของผู้เรียน ให้เป็นหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนทดสอบเป็นระยะ หรือทดสอบเมื่อจบแต่ละบทเรียน ตามลักษณะการจัดประสบการณ์และเนื้อหาวิชา ทั้งนี้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียน

อนึ่ง สำหรับกลุ่มประสบการณ์พิเศษจะไม่นำมาเป็นเกณฑ์การตัดสินผลการเรียนแต่เป็นการวัดผลและประเมินผลเพื่อดูความก้าวหน้าจากการทำกิจกรรม (กรมวิชาการ, 2534, หน้า 1-4)

หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533)

จุดประสงค์ของหลักสูตร

เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมด้านอนามัย ประชากร การเมือง การปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงสภาพ ปัญหา กระบวนการแก้ปัญหาและสามารถนำประสบการณ์เหล่านี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะดังนี้

1. มีความเข้าใจพื้นฐานและปฏิบัติตนได้ถูกต้องในด้านสุขภาพอนามัยทางร่างกาย และจิตใจทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม

2. มีความรู้และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับสังคมและธรรมชาติ มีนิสัยใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ

3. สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

4. มีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สามารถนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยีมาทำให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

5. มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
6. มีความเข้าใจ เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

7. เข้าใจหลักการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยตระหนักในหน้าที่ ความรับผิดชอบปฏิบัติในขอบเขตแห่งสิทธิเสรีภาพ

8. มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และความเป็นเอกภาพของชาติ เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

คำอธิบายรายวิชา

หน่วยที่ 4 ชาติไทย หน่วยย่อยที่ 1 ชาติไทยในปัจจุบัน ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4

สังเกต ศึกษา รวบรวมข้อมูลทางด้านภูมิศาสตร์ จำนวนประชากร ระบบและการแบ่งเขตการปกครอง อภิปราย จำแนก นำเสนอข้อมูล

สังเกต รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ อภิปราย เปรียบเทียบเกี่ยวกับการดำรงชีวิตของคนไทยในท้องถิ่นของตน และภาคอื่น ๆ ในด้านอาชีพ ศาสนา การแต่งกาย วัฒนธรรม ประเพณี จัดหมวดหมู่สิ่งที่เหมือนกัน คล้ายคลึงกัน แตกต่างกัน จัดทำรายงาน

เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับประเทศไทย และการดำรงชีวิตของคนไทยในภาคต่าง ๆ สามารถสังเกต รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ความคล้ายคลึงและความแตกต่าง ชื่นชมในวิถีการดำรงชีวิตดังกล่าว ไม่มีอคติในเรื่องความแตกต่าง ปฏิบัติตนได้ถูกต้องในความแตกต่างดังกล่าว

จากคำอธิบายรายวิชา หน่วยที่ 4 ชาติไทย หน่วยย่อยที่ 1 ชาติไทยในปัจจุบัน ในกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 นี้ ได้กล่าวถึงวัฒนธรรม ประเพณี และการดำรงชีวิตของคนไทยในภาคต่าง ๆ ประกอบกับแนวดำเนินการในข้อ 1 ของหลักสูตรที่กล่าวว่า "จัดการเรียนการสอนให้ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม" เป็นตัวบ่งชี้ว่าท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาได้ตามความเหมาะสม โดยเฉพาะวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ที่เป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

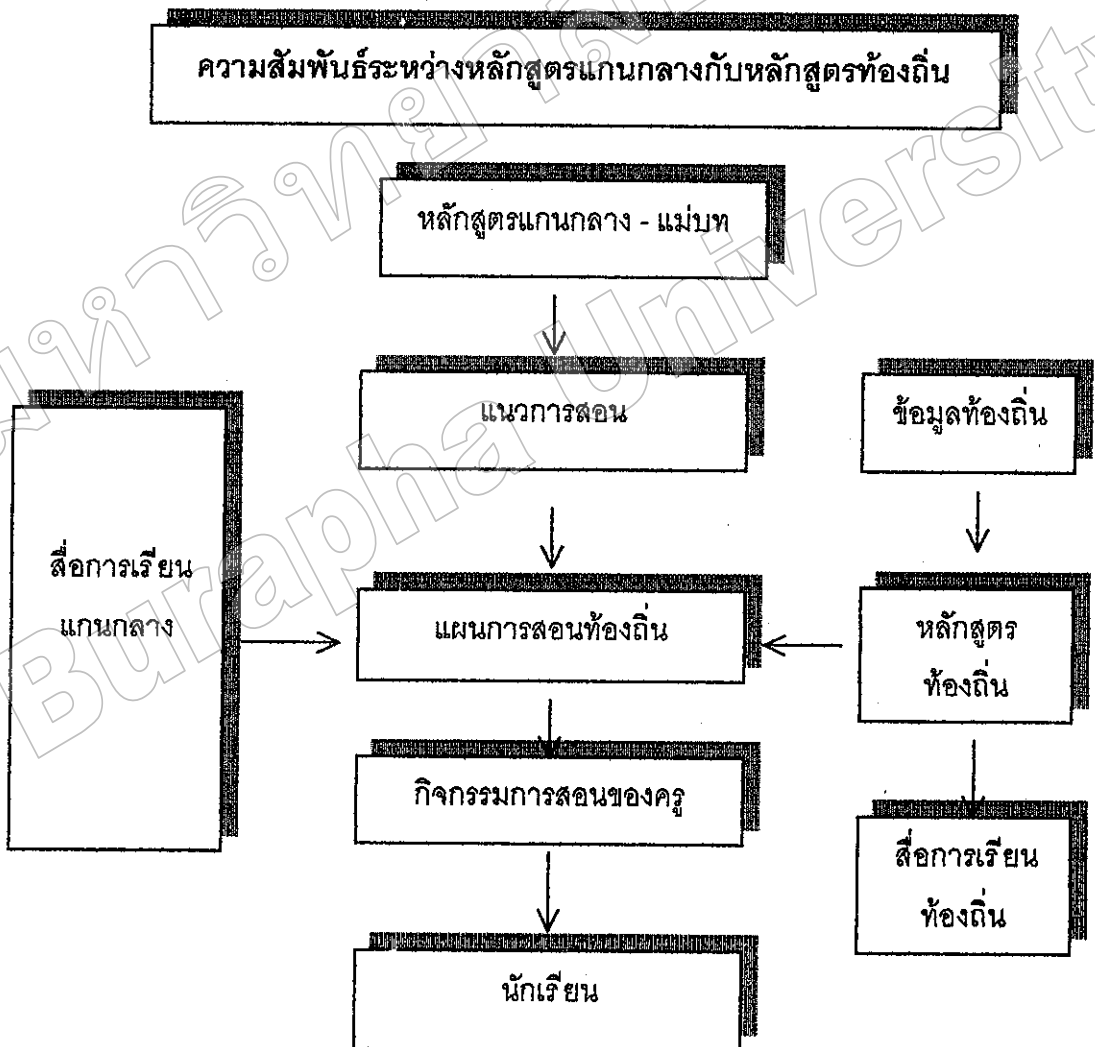
170161

๓
372.19
๘/๒๒๐
๗๑๐

หลักสูตรท้องถิ่น

ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง รายละเอียดเนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน เอกสารความรู้ หนังสือประสบการณ์ ที่จัดทำขึ้นให้สอดคล้องเฉพาะท้องถิ่นซึ่งมีความแตกต่างกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวของตนเอง ชีวิตเศรษฐกิจ อาชีพและสังคมอย่างลึกซึ้ง ทั้งสามารถนำประสบการณ์นั้นมาพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิต อาชีพ และสังคมได้ดียิ่งขึ้น หลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทดังภาพที่ 2 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534, หน้า 7)

ภาพที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรแกนกลางกับหลักสูตรท้องถิ่น

กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน (2541, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่สร้างขึ้นจากสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนหรือสร้างจากหลักสูตรแกนกลางที่ปรับให้เข้ากับสภาพชีวิตจริงของผู้เรียนตามท้องถิ่นต่าง ๆ หรือสร้างจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่มีผลกระทบต่อผู้เรียน หลักสูตรท้องถิ่นจะสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ ต้องเป็นการเรียนรู้ชีวิตของตนเอง สามารถนำเอาความรู้ไปใช้พัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นได้

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตรได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ในการนำหลักสูตรระดับชาติ หรือหลักสูตรแม่บทมาขยาย ปรับ ให้สอดคล้องเพื่อนำไปใช้ในท้องถิ่น ดังนี้คือ

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542, หน้า 149-153) ได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า สามารถดำเนินการได้ทุกระดับตั้งแต่ระดับเขตการศึกษา ไปจนถึงระดับห้องเรียนไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานในระดับใด หากจะเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ต้องดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอนดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ควรเลือกบุคคลที่มีความสามารถและมีความตั้งใจในการปฏิบัติงาน ประมาณ 5-7 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอย่างน้อย 1 คน เพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายนอกนั้นควรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านเนื้อหา การสอน และสภาพท้องถิ่น เช่น ผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาหลักสูตรระดับชาติ เพื่อให้มีความเข้าใจในโครงสร้างและแนวดำเนินการของหลักสูตรแกนกลางอย่างท่องแท้ก่อน นอกนั้นยังเป็นการทบทวนหรือพัฒนาจุดประสงค์ต่าง ๆ ของหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น วิเคราะห์เนื้อหาสาระและประสบการณ์ในหลักสูตรซึ่งอาจจะให้ได้ถึงรายละเอียดขึ้นการแปลงพฤติกรรมที่คาดหวังจากผู้เรียน

3. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นตามที่ได้เสนอมาแล้วในบทที่ 2 รวมทั้งสิ่งที่ควรเพิ่มในระดับท้องถิ่น เช่น วัฒนธรรมท้องถิ่น การประกอบอาชีพในปัจจุบันและอนาคต ความคาดหวังของท้องถิ่นเป็นต้น การเก็บรวบรวมข้อมูลอาจจะรวบรวมจากแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ และการประชุมสัมมนา หรือวิธีการใดที่จะเป็นประโยชน์ ทำให้ทราบข้อมูลที่แท้จริงภายในสังคมท้องถิ่น

4. กระประมวลและพิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่และต้องการพัฒนาในอนาคต หากข้อมูลไม่ชัดเจนจะต้องประเมินผลก่อน คณะกรรมการควรพิจารณาว่าสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วนั้นเป็นไปตามความต้องการหรือไม่ มีสิ่งใดบ้างที่ต้องการและจงใจทำให้เกิดขึ้น นำทั้งสองประเด็นมาเปรียบเทียบ เพื่อเลือกและจัดลำดับความสำคัญของข้อมูล ผลที่ได้อาจจำแนกได้เป็น 2 ประเด็นคือ

4.1 การปรับ เพิ่ม หรือ ขยาย หลักสูตรแกนกลาง ถ้าผลของการประมวลและพิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นสรุปได้ว่ามีสิ่งที่ควรปรับ เพิ่ม หรือขยายหลักสูตรแกนกลางกระบวนการลำดับต่อไปควรเป็นดังนี้

4.1.1 จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นโดยการปรับเพิ่ม หรือขยายมีหลักการในการสรรหาหรือคัดเลือกคณะกรรมการ เช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วในการจัดตั้งคณะกรรมการ

4.1.2 กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ เนื่องจากทุกคนจะมีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนา มีบทบาทสำคัญทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงควรพิจารณาบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งหมดก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนในคณะผู้ทำงาน

4.1.3 คณะกรรมการนำข้อมูลผลสรุปที่พบว่ามีสิ่งใดไม่ครอบคลุม หรือไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นมาดำเนินการปรับ เพิ่ม หรือขยายให้มีความเหมาะสม จัดทำเป็นเอกสารประกอบหลักสูตรของท้องถิ่น เช่น แนวการสอน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ ฯลฯ แล้วจึงนำเอกสารประกอบหลักสูตรเผยแพร่ในท้องถิ่น

4.1.4 การนิเทศติดตามผลและประเมินผล การใช้หลักสูตรที่เป็นผลมาจากการพัฒนาในระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นการให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ ชี้แจงแก่ผู้นำหลักสูตรไปใช้เป็นการติดตามผล มีการนำเอกสารประกอบหลักสูตรไปใช้ในชั้นปฏิบัติจริงมากน้อยเพียงใด กระตุ้น ส่งเสริมให้มีการใช้อย่างคุ้มค่า นอกจากนี้ยังมีการรวบรวมข้อมูล ข้อดี ข้อเสีย ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

4.2 การสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง ถ้าคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นประมวลและพิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการระดับท้องถิ่น มีข้อมูลพบว่าจะมีการสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง กระบวนการลำดับต่อไปควรเป็นดังนี้

4.2.1 จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นโดยการสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลางด้วยหลักการเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว

4.2.2 กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ

4.2.3 การออกแบบหลักสูตร อันเป็นกระบวนการในการเลือกองค์ประกอบต่าง ๆ ตลอดจนเทคนิควิธีต่าง ๆ ในการสร้างหลักสูตร ต้องไม่ขัดแย้งกับหลักสูตรแกนกลาง แต่เป็นการช่วยเสริมให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

4.2.4 การร่างหลักสูตรนำข้อมูลที่ได้จากการออกแบบหลักสูตรมาดำเนินการสร้างหลักสูตรย่อย โดยใช้หลักการและกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

5. การตรวจสอบคุณภาพและทดลองใช้หลักสูตร คณะอนุกรรมการต้องจัดหาหรือสรรหาคณะผู้ร่วมงาน

5.1 คณะผู้เชี่ยวชาญ ทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรจากองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรให้ครบทุกด้าน เพื่อการแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้

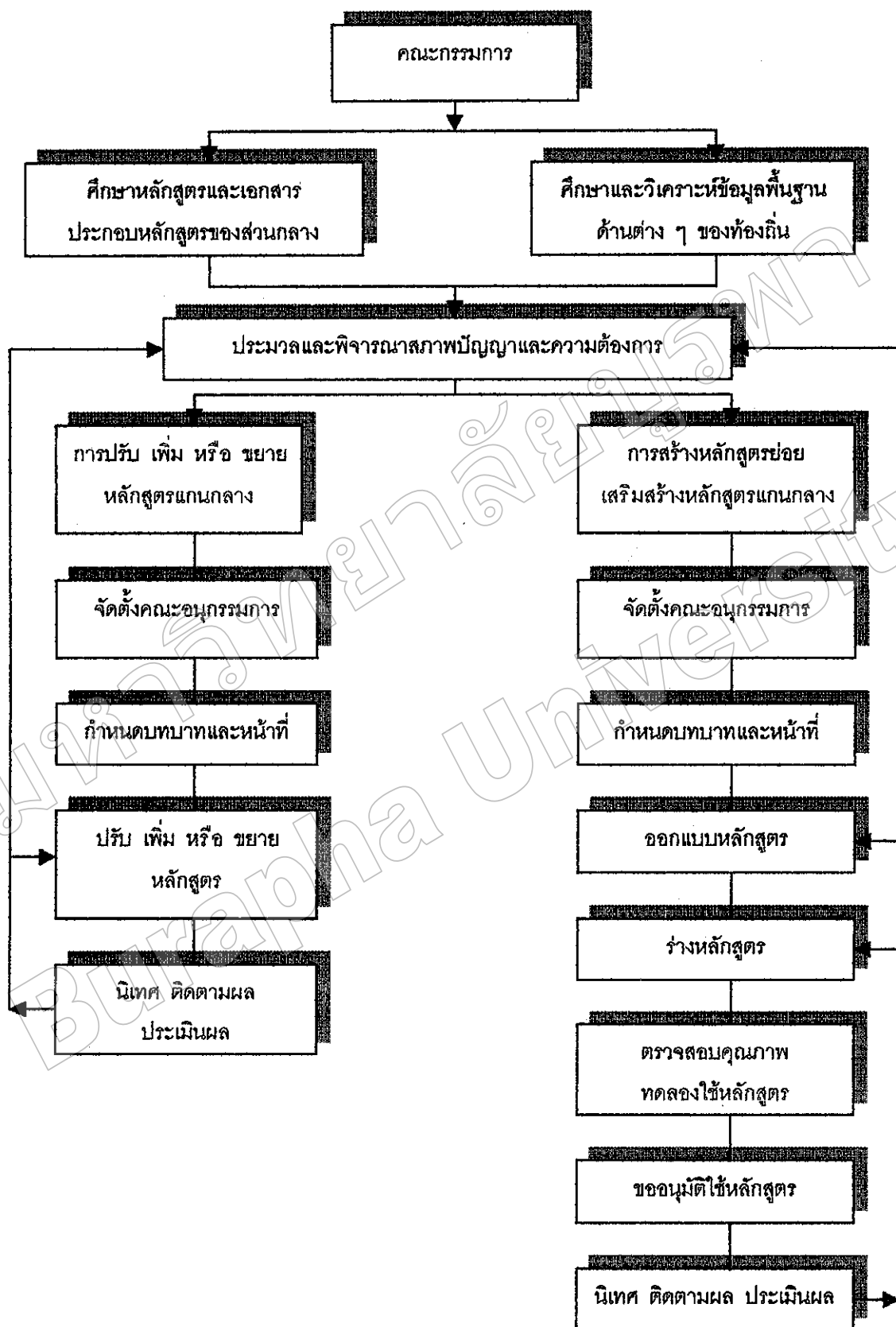
5.2 คณะผู้ทดลองใช้หลักสูตร มีการเตรียมพร้อมก่อนทดลองใช้ ซึ่งอาจจะเป็นการประชุมหรือฝึกอบรม

ทั้งนี้คณะอนุกรรมการจะต้องมีการเตรียมงานด้านต่าง ๆ อำนวยความสะดวกแก่คณะผู้ร่วมงานทั้ง 2 คณะ เช่น วัสดุหลักสูตร แผนการทำงาน งบประมาณเป็นต้น ผลที่ได้จากขั้นตอนนี้ต้องนำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขก่อนถึงขั้นตอนต่อไป

6. การขออนุมัติใช้หลักสูตรหลักสูตรคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นต้องนำหลักสูตรที่สร้างขึ้น เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับ

7. การนิเทศติดตามผลและประเมินผลการใช้หลักสูตรย่อย มีการจัดทำตามหลักการและวิธีการที่กล่าวมาแล้ว

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่กล่าวมา เป็นการสังเคราะห์ให้เห็นภาพรวมของลำดับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรโดยการปรับหลักสูตรแกนกลางและการสร้างหลักสูตรย่อย ซึ่งไม่แตกต่างกันในหลักการเพื่อให้สอดคล้องความเข้าใจ จึงสรุปเป็นแผนภูมิดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ ได้เปิดโอกาสให้ดำเนินการได้ 5 ลักษณะดังนี้ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539, หน้า 114-121) คือ

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้ในระดับประถมศึกษาสามารถกระทำได้ทุกกลุ่มประสบการณ์โดยไม่ทำให้จุดประสงค์เนื้อหา และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท

ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริมต้องศึกษาคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรแม่บทซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วนใหญ่ ๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 เนื้อหา ได้แก่ข้อความที่ระบุถึงหัวข้อหรือขอบข่ายของสิ่งที่จะนำมาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หรือใช้ฝึกทักษะ

ส่วนที่ 2 กิจกรรม ได้แก่ส่วนที่ระบุถึงแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียน

ส่วนที่ 3 จุดประสงค์ ได้แก่ส่วนที่ระบุถึงพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนรู้หรือฝึกทักษะตามที่ระบุไปแล้วในส่วนที่ 1 และ 2 พฤติกรรมดังกล่าวต้องประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้ (พุทธิพิสัย) ทักษะ (ทักษะพิสัย) และเจตคติ (จิตพิสัย) ในส่วนกิจกรรมจะต้องกำหนดวิธีการศึกษาให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น และผู้เรียน มุ่งเน้นกิจกรรมที่หลากหลาย และเน้นทักษะกระบวนการ

2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการปรับ ลด หรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อ หรือขอบข่ายที่ระบุไว้ในคำอธิบายรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่นได้ โดยไม่ทำให้จุดประสงค์หัวข้อ หรือขอบข่ายของเนื้อหา และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทเปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้มีขั้นตอนดำเนินงานดังนี้ (กรมวิชาการ, 2536)

2.1 ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตร

2.2 กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะเพิ่มหรือปรับ สำหรับนำมาให้ผู้เรียนรู้หรือฝึกทักษะ โดยเป็นไปตามผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์

2.3 นำเอารายละเอียดที่ได้ในข้อ 2 ไปปรับไว้ในโครงสร้างของขอบข่ายเนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์/รายวิชาที่สอน แล้วนำไปจัดทำเป็นแผนการสอนต่อไป

2.4 พิจารณาปรับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่ปรับเปลี่ยน หรือลดนั้น

3. จัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ เป็นการพัฒนาลักษณะของท้องถิ่น ด้วยการจัดทำคำอธิบาย หรือ ทำรายวิชาเพิ่มเติมจากที่ปรากฏในหลักสูตรดังนี้คือ ระดับประถมศึกษา ท้องถิ่นสามารถจัดทำคำอธิบายในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ เพิ่มเติมขึ้นมาได้ในกรณีที่พบว่า เนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ไม่ปรากฏในหลักสูตร ซึ่งการเพิ่มเติมคำอธิบายจะต้องไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในโครงสร้างเปลี่ยนแปลงไป

4. ปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม การพัฒนาลักษณะของท้องถิ่นลักษณะนี้เป็นการปรับปรุง เลือกใช้สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาของทุกกลุ่มประสบการณ์รายวิชาต่าง ๆ และสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสามารถพัฒนาเพื่อใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วย หนังสือเรียน แบบฝึกหัด หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือครู คู่มือการเรียนการสอน ในการพัฒนาลักษณะระดับท้องถิ่น โดยการปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนนั้นมีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

4.1 วิเคราะห์หลักสูตร โดยวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชาและคาบเวลาเรียนว่ารายวิชาที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรนั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ทักษะเจตคติอย่างไรมีขอบข่ายเนื้อหาเพียงใด และมีคาบเวลาเรียนเท่าไร เพื่อจะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่จะใช้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

4.2 สืบหาสื่อเอกสารหรือหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับหรือสอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมและความสอดคล้องกับหลักสูตร

4.3 วิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือที่สำรวจได้ เพื่อพิจารณาว่าจะสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้หรือไม่เพียงใด โดยยึดหลักเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

4.3.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา

4.3.2 เนื้อหาถูกต้องตามหลักวิชา ไม่ล้าสมัย เหมาะสมกับเวลาเรียน และมีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น

4.3.3 เรียงลำดับเนื้อหาดีไม่ล้นเกิน อธิบายชัดเจน เข้าใจง่าย

4.3.4 ใช้ภาษาถูกต้องเหมาะสมตามหลักภาษา กะทัดรัด ไม่เยิ่นเย้อ หรือวกวน และใช้ศัพท์หรือประโยคเหมาะสมกับระดับชั้น

4.3.5 มีคำถามหรือกิจกรรมเสนอแนะที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ ฝึกปฏิบัติ และส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

5. จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ เป็นการพัฒนาลักษณะโดยการจัดทำหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือเอกสารประกอบการเรียนการสอนอื่น ๆ ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์รายวิชาต่าง ๆ ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และสภาพท้องถิ่นขั้นตอนการจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่มีดังนี้

5.1 ขั้นเตรียมการ วิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตรและขอบเขตของเนื้อหาสาระ พิจารณาคาบเวลาเรียน และวิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน

5.2 ขั้นวางแผน ต้องกำหนดจุดประสงค์ของสื่อการเรียนการสอน กำหนดขอบเขตของเนื้อหาสาระ ทำเค้าโครงสร้าง (outline) ของสื่อ กำหนดแนวทางเสนอเนื้อหาสาระและเตรียมการเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่ต้องใช้ในการยกร่างต้นฉบับ

5.3 ขั้นยกร่างต้นฉบับสื่อการเรียนการสอน และปรับปรุง

5.4 ขั้นทดลองใช้ต้นฉบับกับกลุ่มตัวแทนผู้เรียน

5.5 ขั้นจัดทำต้นฉบับสมบูรณ์

ลักษณะหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่ดี ศศิธร เเมติมรอด (2540, หน้า 2) ได้กล่าวถึงหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่ดีที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม ตามที่ปรากฏจริงในท้องถิ่นนั้น ควรมีลักษณะของเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์ จำเป็น 5 ประการคือ

1. เป็นสภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจ และสภาพสังคมจริงของท้องถิ่น
2. เป็นสภาพปัญหาความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและประชากรในท้องถิ่น
3. ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญเพื่อพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่นให้ดีขึ้น

4. ช่วยให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น มีความรักถิ่น และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นให้มีสภาพดีขึ้น

5. ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ แก่นักเรียนเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการได้รับการพัฒนาให้มีศักยภาพสูงสุด

จะเห็นว่า ในการพัฒนาลักษณะระดับท้องถิ่น จนได้หลักสูตรท้องถิ่นที่ดีมีคุณภาพจำเป็นต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบมีขั้นตอน ที่สอดคล้องสภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจ และ

สภาพสังคมจริงของท้องถิ่น เป็นการสนองความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง ประชากรในท้องถิ่น และการให้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า จะเป็นเครื่องช่วยให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น มีความรักในถิ่นฐานของตน มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นให้ดีขึ้นต่อไป

ความรู้เรื่องสภาพทั่วไปของท้องถิ่นอำเภอบ้านบึง

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชน เริ่มจากการตั้งถิ่นฐานถาวรของกลุ่มคนที่ได้มีการรวมตัวกัน มีการสร้างวัฒนธรรม ประเพณีร่วมกัน และมีการดำเนินชีวิตที่คล้าย ๆ กันถึงแม้จะมีเชื้อสายที่ต่างกันก็จะเลือกรับวัฒนธรรมจากภายนอกนำมาผสมผสานจนมีลักษณะเฉพาะตน

จากหลักฐานและการบอกเล่าทำให้ทราบว่า บ้านบึงเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่ที่ได้มีการรวมตัวกันของคนหลายเชื้อชาติ หลายเผ่าพันธุ์ แต่ได้มีการผสมผสานวัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ในตนเองจวบจนปัจจุบัน ดังคำขวัญ “บ้านบึงสะอาดสดชื่น คนนับหมื่นกินเจ ประเพณีวิ่งควาย เขียนชื่อให้ศักดิ์สิทธิ์ ลือทั่วทิศนมจีน”

อำเภอบ้านบึง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดชลบุรี เป็นท้องถิ่นที่น่าสนใจน่าศึกษาเพราะเป็นท้องถิ่นที่มีความเก่าแก่ และมีเรื่องเล่าขานกันมามากมาย ซึ่งแตกต่างจากภาพที่เห็นอยู่ในปัจจุบันเป็นอย่างมาก จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ได้เล่าว่าท้องถิ่นอำเภอบ้านบึงในสมัยก่อนนั้น พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นที่ราบสูงสลับเนินเขา ที่เต็มไปด้วยป่าทึบมีต้นไม้ นานาพรรณ มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่อย่างมากมาย ผู้คนที่อาศัยอยู่มีไม่มากเหมือนในปัจจุบัน การตั้งบ้านเรือนจะตั้งเรียงรายอยู่ห่างกันเป็นระยะ ๆ ห่างไกลกันพอสมควร การคมนาคมไม่สะดวกเหมือนดังเช่นปัจจุบัน สภาพสังคมอยู่อย่างพอกอยู่พอกิน ส่วนมากจะประกอบอาชีพการเกษตรปลูกพืชไร่ หรือหาของป่าขายยังชีพกันไปวัน ๆ มีหกล้าง ถางพงแล้วก็จะนำพืชไร่มาปลูก ซึ่งพืชไร่ที่ปลูกกันในสมัยนั้นมีทั้ง อ้อย มันสำปะหลัง ข้าว ในอดีตพันธุ์อ้อยที่ใช้ปลูกจะเป็นอ้อยพันธุ์พื้นเมืองที่ให้ผลผลิตไม่ค่อยดีนักไม่เหมือนดังเช่นในปัจจุบัน เชื่อกันว่าอ้อยที่สามารถให้น้ำหวานเพื่อทำน้ำตาลได้ดี และมีผลผลิตมากเป็นพันธุ์อ้อยที่ได้มาจากประเทศจีน ที่เรียกว่า “อ้อยชาโก” โดยชนชาวเชื้อสายจีนที่เข้ามาตั้งรกรากเป็นผู้นำเข้านั่นเอง

ผู้เฒ่าผู้แก่ยังเล่าอีกว่า พื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองบ้านบึงในปัจจุบัน ในสมัยก่อนนั้นเป็นที่ลุ่มมีน้ำท่วมขัง ชาวบ้านจะเรียกว่า “มาบ” ลักษณะพื้นที่จะเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติซึ่งชุมชนดั้งเดิมได้ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคมาโดยตลอด แหล่งน้ำที่เกิดจากสายน้ำที่ไหลผ่านมาจากภูเขาที่ไหลไปยังที่ต่าง ๆ แบ่งเป็นสองสาย สายหนึ่งไหลไปตามห้วยควายเผือกออกสู่อำเภอพานทอง ส่วนอีกสายหนึ่งไหลไปสู่ตลาดใหม่ (ตลาดล่างในปัจจุบัน) นับได้ว่าแหล่งถิ่นฐานของชุมชนดั้งเดิม

น่าจะอยู่บริเวณข้างลำมาบที่กล่าวถึงนี้ คือจะเป็นพื้นที่ตั้งแต่หน้าวัดบุญฤทธยาราม ในปัจจุบัน แต่เดิมจะใช้ชื่อว่าวัดบึงบนหรือวัดคงคาลัย ไปจนถึงบริเวณวัดบึงบวรสถิตย์ ซึ่งในสมัยก่อนจะเรียกชื่อวัดนี้ว่าวัดบึงล่างหรือวัดไร่บ้านบึงนั่นเอง แต่ในปัจจุบันบึงใหญ่ที่เคยมีอยู่ได้ตื่นขึ้นกลายเป็นสภาพเป็นที่ราบไปหมดแล้ว

การอพยพของคนที่เข้ามาตั้งรกรากนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าว่า ในสมัยนั้นที่อำเภอศรีราชา ได้มีอุตสาหกรรมป่าไม้ โดยเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) ประกอบกับสภาพของ อำเภอบ้านบึงในสมัยนั้นมีความสมบูรณ์มากและอยู่ไม่ไกลจากอำเภอศรีราชา จึงมีการทำป่าไม้ หักล้างถางพง เพื่อส่งไม้สู่อุตสาหกรรมอย่างเต็มพื้นที่ พื้นที่ที่แผ้วถางป่าแล้วจะทำไร่อ้อย เชื่อกันว่าผู้คนที่อพยพมาตั้งรกรากนั้นสามารถแบ่งเป็น 2 สาย คือ เชื้อสายชาวจีน มีการอพยพมาจาก ชลบุรีและชาวจีนแผ่นดินใหญ่ส่วนใหญ่มาจากเมืองฝูเจี้ยน จังหวัดกวางตุ้ง มณฑลแต้จิ๋ว ส่วน อีกเชื้อสายหนึ่งเชื่อว่าเป็นชนชาวเชื้อสายชาวลาว กลุ่มหนึ่งจะมาจากบ้านเข็ดใหญ่ ท่าศาลา อ.พนัสนิคม ตั้งรกรากอยู่ชุมชนย่อยเข็ดน้อย ส่วนอีกกลุ่มจะมาจากเวียงจันทร์ ตั้งรกรากที่บริเวณ วัดล้านบกและบริเวณชุมชนหนองโคลน จากการอพยพเข้ามาอย่างไม่ขาดสายจึงทำให้ผู้คนใน ท้องถิ่นนี้เพิ่มมากขึ้น เกิดมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ความเจริญด้านต่าง ๆ ก็จะมาสู่ชุมชน ทำให้มีการติดต่อสื่อสาร ค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า จนเกิดเป็นแหล่งชุมชนตลาดบ้านบึงประมาณ ปี พ.ศ. 2462 นั้นเอง จวบจนปี พ.ศ. 2464 ชุมชนตลาดบ้านบึงได้ยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอโดย ให้ชื่อว่า "กิ่งอำเภอบ้านบึง"

เป็นที่น่าสังเกตว่า การตั้งชื่อบ้านชื่อเมืองในอดีตจะใช้หลักภูมิประเทศของท้องถิ่นหรือ ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ชื่ออำเภอบ้านบึงก็เช่นเดียวกัน คำว่า"บ้านบึง" เป็นคำไทยแท้ "บึง" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแปลว่าแอ่งน้ำขนาดใหญ่ที่มีน้ำขังตลอดปี การตั้งชื่อของอำเภอบ้านบึงได้ตั้งชื่อตามลักษณะของภูมิศาสตร์สะท้อนให้เห็นว่าภูมิประเทศอำเภอบ้านบึงนั้นอุดม สมบูรณ์ไปด้วยน้ำ เหมาะแก่การเกษตรอย่างยิ่ง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2481 กิ่งอำเภอบ้านบึง ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เป็นการสร้างความเจริญมาสู่ท้องถิ่นกิ่งอำเภอบ้านบึง โดยการนำของนายอำนาจ เนืองจันงค์ คหบดีใน สมัยนั้น ซึ่งได้ทำการเสนอขอยกที่ดินของนางเทศ กาญจนพิงคะ มารดาของภรรยาจำนวน 32 ไร่เศษ ให้แก่ทางราชการ เพื่อใช้เป็นสถานที่ตั้งของอาคารที่ทำการอำเภอบ้านบึง และสถานที่ ราชการต่าง ๆ พร้อมกับได้สร้างอาคารที่ว่าการอำเภอบ้านบึงให้อีก 1 หลัง โดยไม่ได้ ใช้งบ ประมาณของทางราชการแต่อย่างใด ซึ่งกระทรวงมหาดไทยเห็นชอบจึงได้ประกาศยกฐานะให้กิ่ง อำเภอบ้านบึง เป็นอำเภอบ้านบึง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

หลังจากที่ได้รับอนุมัติแล้วชาวอำเภอบ้านบึงจึงได้มีอาคารที่ว่าการอำเภอที่มีลักษณะเป็นเรือนไม้ทรงปั้นหยา มุขกลางมีบันไดขึ้นลงทั้งสองข้าง มีความสวยงามมาก ประชาชนชาวอำเภอบ้านบึงในสมัยนั้นต่างพากันดีใจ ร่วมเฉลิมฉลองกันอย่างมโหฬาร อาคารดังกล่าวได้ใช้เป็นสถานที่ราชการ ตลอดมา จวบจนปี พ.ศ. 2528 สภาพของอาคารที่ว่าการอำเภอบ้านบึงที่เคยสวยงามกลับมีสภาพที่ชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา หลังคารั่ว คานเกียติยุบตัว ไม้โครงหลังคาผุพังเป็นบางส่วน เป็นที่น่ากลัวจะเกิดอันตรายยิ่งนัก นายอารยะ วิวัฒน์วานิช ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภอบ้านบึง ได้เล็งเห็นว่าอาคารที่ทำการอำเภอบ้านบึง สมควรแก่เวลาที่จะต้องได้รับการซ่อมแซมบูรณะใหม่ จึงได้เชิญชวน คณะดีและชาวอำเภอบ้านบึงร่วมกันบริจาคเงินและออกแบบก่อสร้างอาคารที่ว่าการอำเภอหลังใหม่ขึ้น ซึ่งในขณะนั้นตรงกับปี พ.ศ. 2529 เมื่อได้ขออนุญาตต่อทางการ เพื่อทำการรื้อถอนอาคารหลังเก่า เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2531 แล้ว จึงได้ทำพิธีวางศิลาฤกษ์และก่อสร้างอาคารที่ว่าการอำเภอหลังใหม่ขึ้นใน วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2531 ในปีเดียวกันนั่นเอง อาคารหลังนี้สร้างเสร็จเรียบร้อยในเดือนธันวาคม พ.ศ.2531 จะเห็นว่าอาคารหลังใหม่ได้ใช้เวลาในการก่อสร้างน้อยมาก เนื่องจากอาคารที่ว่าการอำเภอหลังใหม่นี้ เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจ สมัคสมานสามัคคีของชาวอำเภอบ้านบึงโดยแท้ เพราะงบประมาณที่ใช้ในการก่อสร้างนั้น ไม่ได้ใช้งบประมาณของทางราชการแต่อย่างใด ทำให้ที่ว่าการอำเภอหลังใหม่มีความสวยงามเป็นอย่างมากและที่สำคัญเป็นอาคารที่ว่าการอำเภอที่มีแบบแปลนที่พิเศษแตกต่างจากที่อื่น ๆ และยังมีลักษณะเด่นแตกต่างจากเรือนหลังเก่าเป็นอย่างมากคือ ตัวอาคารจะเป็นคอนกรีต 3 ชั้น ขนาด 19x34x17 เมตร งบประมาณในการก่อสร้างรวมทั้งสิ้น 6,900,000 บาท

ประวัติการผลิตน้ำตาลของอำเภอบ้านบึง

ในอดีตอำเภอบ้านบึงมีการทำการเกษตรกรรมคือปลูกพืชไร่ โดยเฉพาะที่สำคัญคือ อ้อยและมันสำปะหลัง การปลูกอ้อยที่อำเภอบ้านบึงนั้นมีมานานแล้วและอาจถือได้ว่าเป็นแห่งแรกในประเทศไทยที่มีการปลูกอ้อยเพื่อนำมาผลิตเป็นน้ำตาลทรายแดง โดยอ้อยที่นำมานั้นมีการนำมาจากเมืองจีนเรียกว่าอ้อยชาไก่ ซึ่งมีรสหวานและสามารถนำมาหีบเพื่อได้น้ำตาลจำนวนมาก

ในราวปี พ.ศ. 2470 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตร การทำน้ำตาลทรายแดง ที่โรงหีบอ้อย ซึ่งในสมัยนั้นยังใช้ควายเทียมหีบ ที่บ้านนายโต๊ะเท้า นางผิน แฉ่งตระกูล อยู่หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

(ข้อมูลจากกำนันอุ่มงัน แสงตระกูล อดีตกำนันตำบลบ้านบึง) ซึ่งต่อมานายหอย โอเจริญได้ตั้งโรงงานเพื่อรับซื้ออ้อย

จากอดีตจวบจนปัจจุบัน

อำเภอบ้านบึงตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดชลบุรี เดิมมีฐานะเป็นกิ่งอำเภอที่ขึ้นตรงต่ออำเภอเมืองชลบุรี พ.ศ. 2464 มีการแบ่งเขตการปกครองเพียง 4 ตำบล คือ

1. ตำบลบ้านบึง
2. ตำบลหนองขี้ชา
3. ตำบลมาบไฟ
4. ตำบลคลองกาว

ต่อมาได้รับพระราชกฤษฎีกายกฐานะขึ้นเป็นอำเภอบ้านบึงในปี พ.ศ. 2481

ปัจจุบันอำเภอบ้านบึงมีระยะทางห่างจากจังหวัดชลบุรีประมาณ 15 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานคร 78 กิโลเมตร เชื่อมโยงระหว่างอำเภอบ้านบึงและอำเภอเมือง โดยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 344 (ชลบุรี - แกลง) มีพื้นที่ประมาณ 6,463.34 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 4,039,558 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอบ้านบึงปัจจุบันเปลี่ยนแปลงเป็นที่ราบและมีเขาเล็ก ๆ ซึ่งที่ราบส่วนใหญ่เป็นที่ราบลูกคลื่นและพื้นที่ราบเนินลาดเอียงที่ต่อเนื่องกัน ซึ่งมีอาณาเขตติดกับอำเภอปทุมทองและอำเภอหนองใหญ่ทางทิศตะวันออก โดยมีพื้นที่ราบบางส่วนเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกง ส่วนพื้นที่ที่เป็นภูเขาและเนินเขาจะอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอและเป็นเขาที่ต่อเนื่องมาจากเขาเขียวในอำเภอเมืองชลบุรี มีบริเวณติดต่อกับอำเภอศรีราชา พื้นที่ทางทิศตะวันตก เป็นเทือกเขาจะทำหน้าที่รับน้ำฝน โดยน้ำจะไหลจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออกที่เป็นพื้นที่ที่ต่ำกว่า ทางน้ำประเภท ห้วย หนอง คลอง บึง ทางน้ำจะไหลพัดผ่านกลางอำเภอก่อนทางตะวันตกไปทางตะวันออก

อาณาเขตติดต่อของอำเภอบ้านบึง

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลหนองหงษ์ อำเภอพานทอง , ตำบลหนองขนาด อำเภอพนัสนิคม
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลหนองเสือช้าง อำเภอหนองใหญ่ , อำเภอศรีราชา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอปทุมทอง , อำเภอหนองใหญ่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลหนองรี อำเภอเมืองชลบุรี ตำบลเขาคันทรง , ตำบลหนองขาม และตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา

ที่ว่าการอำเภอบ้านบึงตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 ถนนเจตนาน้ำนาจ ตำบลบ้านบึง จังหวัดชลบุรี เชื่อมโยงระหว่างอำเภอบ้านบึงกับอำเภอเมืองชลบุรี โดยทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 344 (ชลบุรี-แกลง)

ลักษณะอากาศของอำเภอบ้านบึง

ลักษณะอากาศของอำเภอบ้านบึงเป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู คือ

- ฤดูร้อน เริ่มช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนมีนาคม – เดือนพฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 34°C มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 150 มม.
- ฤดูฝน เริ่มช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนมิถุนายน – เดือนตุลาคม อุณหภูมิเฉลี่ย 30°C มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 250 มม.
- ฤดูหนาว เริ่มช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน – เดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิเฉลี่ย 25°C มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 80 มม.

ทรัพยากรทางธรรมชาติของอำเภอบ้านบึง

ทรัพยากรดิน สภาพพื้นดินของอำเภอบ้านบึง เป็นอำเภอดียวของจังหวัดชลบุรีที่มีลักษณะเป็นดินทรายไม่อุ้มน้ำ โครงสร้างของดินบางส่วนเป็นหินอัคนี พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนื้อดินที่มีลักษณะค่อนข้างเป็นดินทราย ส่วนดินปนกรวด ปนหิน พบกระจายเป็นหย่อม ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณเนินเขา ที่ลาดเขา และที่ลาดเชิงเขา จึงให้ทำการเกษตรได้เฉพาะพืชไร่ และพื้นที่บางส่วนเหมาะสมต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมด้านการแปรรูปสินค้าทางการเกษตร ที่ดินส่วนนี้เป็นปัญหาหลักของอำเภอบ้านบึง สำหรับการใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อการเกษตร จากผลการสำรวจของกรมพัฒนาที่ดิน พบดินทั้งหมด 26 ชุดดิน แยกเป็นประเภทต่าง ๆ สามารถสรุปความเหมาะสมของดินได้ ดังนี้ คือ

1. ดินมีความเหมาะสมดี สำหรับนาข้าว มีเนื้อที่ 3,551 ไร่
2. ดินมีความเหมาะสมปานกลาง สำหรับนาข้าวมีเนื้อที่ 12,276 ไร่
3. ดินมีความเหมาะสมดี สำหรับปลูกพืชไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้นและพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ มีเนื้อที่ 9,208 ไร่
4. ดินมีความเหมาะสมดี สำหรับการปลูกผลไม้ ไม้ยืนต้นและพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ มีเนื้อที่ 6,659 ไร่
5. ดินมีความเหมาะสมปานกลาง สำหรับปลูกพืชไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้นและพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ เนื้อที่ 48,413 ไร่
6. ดินไม่ค่อยมีความเหมาะสม สำหรับปลูกพืชไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้นและพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ มีเนื้อที่ 149,461 ไร่
7. ดินที่มีการใช้ดินที่ผิดประเภท มีเนื้อที่ 33,835 ไร่
8. ดินไม่เหมาะสมสำหรับการเกษตร มีเนื้อที่ 69,160 ไร่ เช่นบริเวณที่

ลาดชัน บริเวณที่ดินหินโผล่

9. พื้นที่แหล่งน้ำ ห้วย นอง อ่างเก็บน้ำ มีเนื้อที่ 1,646 ไร่

10. พื้นที่อยู่อาศัย มีเนื้อที่ 18,291 ไร่

ทรัพยากรน้ำ อำเภอบ้านบึง มีแหล่งน้ำธรรมชาติ และแหล่งน้ำขนาดเล็ก แยกเป็นประเภทได้ดังนี้

1. อ่างเก็บน้ำหนองน้ำเขียว พื้นที่ได้รับประโยชน์ 8,421 ไร่ จำนวนครอบครัวได้รับประโยชน์ 386 ครอบครัว

2. อ่างเก็บน้ำห้วยมะไฟ

3. อ่างเก็บน้ำ รพช.

แหล่งน้ำขนาดเล็ก

1. บ่อน้ำตื้น 10 แห่ง จำนวนครอบครัวที่ได้รับประโยชน์ 150 ครอบครัว

2. สระน้ำ 28 แห่ง

3. บ่อน้ำบาดาล 23 แห่ง

4. ฝาย/ทำนบ/ผนังกันน้ำ 12 แห่ง

5. ประปา 1 แห่ง

6. แม่น้ำ ลำคลอง และทางระบายน้ำ 31 แห่ง

7. อ่างเก็บน้ำ 3 แห่ง

ทรัพยากรป่าไม้ อำเภอบ้านบึงมีป่าไม้ที่สำคัญดังต่อไปนี้คือ

1. ป่าสงวนแห่งชาติ (ป่าเขาเขียว) มีเนื้อที่ครอบคลุมตำบลหนองขี้ซาก ตำบลบ้านบึง พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในท้องที่อำเภอบ้านบึง มีเนื้อที่ประมาณ 26,875 ไร่

2. ป่าสงวนแห่งชาติ (ป่าเขาหินดาดและป่าเขาไผ่) ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลหนองไผ่แก้ว และหมู่ที่ 2 ตำบลหนองอิรุณ มีเนื้อที่ประมาณ 2,125 ไร่

3. ป่าสงวนแห่งชาติ (ป่าเขาเรือแตก) ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 และ 7 ตำบลคลองกิว มีเนื้อที่ประมาณ 1,500 ไร่

4. ป่าสงวนแห่งชาติ (ป่าเขาขมภู) ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลคลองกิว มีเนื้อที่ประมาณ 11,250 ไร่

5. ป่าไม้ตาม พ.ร.บ. พ.ศ. 2484 ได้แก่ ป่าเขากะปอม ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลหนองอิรุณ มีเนื้อที่ประมาณ 50 ไร่

ประชากร อำเภอบ้านบึงมีประชากรทั้งสิ้น 69,172 คนโดยแยกเป็นชาย 35,017 คน หญิง 34,15 คน ความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ยต่อพื้นที่ ประมาณ 113 คนต่อตาราง กิโลเมตร จำนวน บ้านเรือน 20,929 หลังคาเรือน (ข้อมูลปี พ.ศ. 2545)

การปกครองส่วนท้องถิ่นของอำเภอบ้านบึง อำเภอบ้านบึง แบ่งเขตการปกครอง ตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2475 ออกเป็น 8 อบต. 49 หมู่บ้าน 3 เทศบาล ประกอบด้วย

องค์การบริหารส่วนตำบล

- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองขี้ชาวก	ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน
- องค์การบริหารส่วนตำบลมาบไผ่	ประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านบึง	ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน
- องค์การบริหารส่วนตำบลคลองกิ่ว	ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองซาก	ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบอนแดง	ประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองอิรุณ	ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่แก้ว	ประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน

การปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาล

- เทศบาลเมืองบ้านบึง (เปลี่ยนจากเทศบาลตำบลบ้านบึง เป็นเทศบาลเมืองบ้านบึง เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2544 โดยมีนายสุรสิทธิ์ กังวลกิจ เป็นนายกเทศมนตรีเมืองบ้านบึง เป็นคนแรก)

- เทศบาลตำบลห้วยกุญแจ
- เทศบาลตำบลหนองไผ่แก้ว

ประเพณีท้องถิ่นของอำเภอบ้านบึง

ประเพณีกินเจของอำเภอบ้านบึง

จุดมุ่งหมายของประเพณีกินเจ เป็นการถือศีลเพื่อล้างบาปให้หมดเคราะห์กรรมต่าง ๆ แหล่งที่จัดให้มีประเพณี ทั่วไปในอำเภอบ้านบึง

สถานที่ประกอบประเพณี ที่โรงเจและที่บ้าน

ระยะเวลาที่ประกอบประเพณี วันที่ 1 เดือน 9 จีนทุกปี เป็นเวลา 10 วัน

ผู้เข้าร่วมประเพณี ชาวจีนทุกคนในท้องถิ่น

ประวัติความเป็นมาของพิธีกินเจของชนชาวจีน สันนิษฐานว่าเป็นการบูชากษัตริย์เป้ง ซึ่งสิ้นพระชนม์ในระหว่างเสด็จได้หวนโดยทางเรือ และเป็นการระลึกความสิ้นสุดของราชวงศ์ซ้อง โดยเอาพิธีกรรมของพุทธศาสนามาอำพรางทางการปกครอง เพราะพิธีนี้มีเฉพาะในฮกเกี้ยนซึ่งเป็นกษัตริย์เป้ง เสด็จประทับเรือและเป็นดินแดนขึ้นสุดท้ายของราชวงศ์ซ้อง จีนแต่จีวซึ่งอพยพมาจากฮกเกี้ยนก็เลยนำพิธีนี้มาเมืองไทยด้วย (แต่ในแต่จีวเองในขณะนี้ ก็ไม่มีพิธีนี้) พิธีนี้ไม่ปรากฏในพุทธศาสนา ชื่อพระพุทธรูปที่บูชาที่ไม่มีในพระสูตรใด ๆ คือ “เก้าย้วงสุดจีว” แปลว่า “จักรพรรดิพุทธเจ้า” คำว่าเก้าย้วงในที่นี้ไม่ได้หมายถึงจำนวนหรือลำดับ แต่เป็นตัวเลขของกษัตริย์จีนมีความหมายว่าสูงสุด กษัตริย์เป้งก็สิ้นพระชนม์ในขณะที่มีพระชนมายุได้ 9 พรรษาและพิธีนี้ใช้สีเหลืองทุกสิ่ง ซึ่งสีเหลืองนี้ก็เป็นสีของพระเจ้าแผ่นดิน (พระสงฆ์จีนครองจีวรสีม่วงเข้มแบบญี่ปุ่นหรือฟ้าอ่อนแบบได้หวนไม่ได้ครองสีเหลืองอย่างที่เราเห็นในเมืองเรา) ศัพท์ที่ใช้ในพิธีนี้ก็ใช้ราชาศัพท์ เช่น รับเสด็จ ส่งเสด็จ เป็นต้น ผู้กินเจแล้วจะไปสักการะบูชาก็ต้องแต่สีขาวและสยายผมซึ่งเป็นประเพณีไว้ทุกข์ให้ผู้ใหญ่ของจีน

อนึ่งคำว่า เจ เป็นคำแปลคำว่าอุโบสถ ของพระพุทธศาสนา ไม่ได้หมายความว่าไม่กินเนื้อสัตว์แต่จีนนิยมเรียกการถืออุโบสถคือว่าถือเจและการถืออุโบสถของจีน ส่วนมากไม่กินเนื้อสัตว์ จึงกลายเป็นไม่กินเนื้อสัตว์คือการกินเจความจริงการไม่กินเนื้อสัตว์เรียกว่า “กินสุ”

อีกความเชื่อหนึ่งประวัติความเป็นมาหรือสาเหตุของการประกอบประเพณีกินเจ เล่ากันว่าแต่ก่อนมีหญิงสาวโสดคนหนึ่งอาศัยอยู่กับพี่ชายซึ่งเป็นชาวประมง นางเป็นคนใจบุญไม่ฆ่าสัตว์และคิดจะไม่กินเนื้อสัตว์เป็นอาหาร ปกตินางจะทำงานทอผ้าอยู่กับบ้าน นางเป็นผู้มีญาณพิเศษล่วงรู้ว่าจะเกิดเหตุร้ายกับพี่ชายจึงห้ามพี่ชายออกทะเล แต่พี่สะใภ้บังคับให้พี่ชายของนางออกทะเลหาปลา นางคิดช่วยพี่ชายโดยใช้ญาณพิเศษและนั่งดิ่งสายทอผ้าไว้พร้อมกับสั่งห้ามผู้ใดรบกวนสมาธิ เมื่อนางล่วงรู้ว่เรือของพี่ชายถูกพายุพัดกระหน่ำจนเรือเอียงใกล้คว่ำ นางก็ดิ่งสายทอผ้าเสมือนการดิ่งเรือมิให้จม แต่พี่สะใภ้มาเขย่าตัวนางด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ นางตกใจปล่อยสายทอผ้าเรือของพี่ชายจึงจมลงกันทะเล นางเสียใจมากที่พี่ชายเสียชีวิตจึงเริ่มถือศีลและไม่กินเนื้อสัตว์ทุกชนิดเรียกว่า กินเจ ต่อมาผู้คนทั้งหลายจึงยึดถือปฏิบัติตามจนเป็นประเพณีถึงทุกวันนี้

ขั้นตอนในการประกอบประเพณี

การกินเจต้องกินก่อนพิธี 3 วัน เพื่อเป็นการล้างท้องเมื่อเริ่มถึงวันพิธีผู้กินเจต้องนุ่งขาวห่มขาวเป็นเวลา 13 วัน โดยมีพิธีการต่าง ๆ ดังนี้

วัน 29 คำหรือวัน 30 คำเดือน 8 ของจีน เป็นวันที่ผู้ที่ถือศีลกินเจจะต้องมาลงชื่อที่โรงเจ แล้วทุกคนต้องถือธูปใหญ่และแห่เป็นขบวนไปที่ชายทะเล (ที่อำเภอเมืองกำหนดเอาที่สุด

ขอยท่าเรือพลี) เพื่อทำการรับ “พระพุทธรเจ้า” (สุดใจ) ซึ่งสิงสถิตอยู่ใต้สะดือทะเล เมื่อขบวนแห่มาถึงชายทะเลก็จะทำพิธีไหว้เจ้า ขณะเดียวกันทางโรงเจพระจีนก็จะทำการสวดรายชื่อผู้ที่เข้ากินเจให้เจ้ารับรู้ โดยนำถาดที่อันเชิญธงสีแดง (ซึ่งเป็นธงของสุดใจซึ่งปกติจะอยู่ที่โรงเจ) นั้นนำไปวางที่โต๊ะบูชาขณะนั้นพระจีนจะกระทำการสวดตลอดเวลา จนจะมีผู้ที่รับทรงจากเจ้า คือเจ้าจะดลใจให้ใครก็ได้ในขบวนแห่นั้นให้ออกมาหยิบถาดนั้นและวิ่งกลับไปยังโรงเจ ซึ่งผู้ร่วมขบวนแห่ก็จะวิ่งตามไปยังโรงเจ แล้วนำรูปที่ถือมานั้นไปปักที่กองทรายหลังศาลเจ้าใหญ่ เป็นอันเสร็จพิธีของการรับเจ้าในวันแรก (เป็นแนวทางปฏิบัติในอดีต) ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมของแต่ละโรงเจ

วัน 2,4,5,7 ค่ำ เวลา 4.00 น. พระจีนจะสวดและนำผู้กินเจเดินเวียนรูปแบบมังกรเล็ก (คือคดไปคดมา) 3 รอบเป็นเวลานานประมาณ 60 นาที และในรอบที่ 3 จะมีเจ้าหน้าที่มาเก็บรูปและมีเสียงระฆังผู้กินเจจะต้องรีบเข้าโรงเจเพื่อไหว้เจ้าเป็นเสร็จพิธี และเวลา 15.00 น. ก็จะทำพิธีเดินเวียนรูปเช่นนี้อีก เวลา 19.00 น. ผู้กินเจจะเข้าฟังพระสวดในโรงเจซึ่งชาวเจเรียกว่า “ไปจ๋า” ประมาณ 1 ชั่วโมง

ในวัน 3,6,9 ค่ำ จะทำพิธีไหว้ใหญ่ คือผู้กินเจทั้งหลายจะมุ่งชุดขาวมาไหว้เจ้า และมีพิธีสวดที่โรงเจกันทั้งวัน ซึ่งในวันนั้นจะไม่มีพิธีเวียนเทียนรูปดัง เช่นทุกวัน

ส่วนวัน 8 ค่ำ เวลาประมาณ 16.00 น. จะมีกรวยลอยกระทง ผู้กินเจนำของต่าง ๆ มาไหว้ ฮ้อเฮียตี๋ (พี่ไม่มีญาติ) กระทงนั้นทางโรงเจจะจัดกระทงใบตอง (ซึ่งเหมือนกับประเพณีลอยกระทงของไทย) จำนวน 9 ใบ และกระทงซึ่งทำด้วยกระดาษใบใหญ่ (เหมือนกระทงใหญ่ที่ใช้ร่วมขบวนในการลอยกระทง) จำนวน 1 ใบ ส่วนของผู้กินเจเองจะมีคนละ 1 ใบ ผู้กินเจทั้งหลายจะนำเงินใส่กระทงทุก ๆ ใบ เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์เจ้าหน้าทีของโรงเจหรือตัวตนเองจะเป็นผู้นำกระทงไปลอยที่เกาะสีชัง หรือลอยตามน้ำส่วนผู้ที่ต้องการร่วมขบวนแห่ต้องถือรูปใหญ่ไปด้วย ในวันนี้เวลาประมาณ 15.00 น. จะมีการปล่อยเต่าเพื่อสะเดาะเคราะห์โดยผู้ที่ปล่อยเต่าหรือสะเดาะเคราะห์จะเขียนชื่อและนามสกุลบนกระดองเต่า ผู้แทนของโรงเจจะนำเต่านี้ออกไปปล่อยลงตามแม่น้ำลำคลอง เจพาของอำเภอเมืองจะนำไปปล่อยที่เกาะสีชังพร้อมกระทง

วัน 9 ค่ำ เป็นวันสุดท้ายของการกินเจ ถือว่าเป็นวันไหว้ใหญ่จะเริ่มไหว้ตั้งแต่วเวลาเช้า (ซึ่งผู้กินเจนิยมไหว้กันมากในเวลานี้เพราะถือว่าเป็นฤกษ์ดี) ถึงเวลาเย็นของวัน 9 ค่ำ ในวันนี้โรงเจจะประกอบพิธีต่าง ๆ ดังนี้

1. จะมีพิธีไหว้เจ้าถ้าผู้ใดเคยขอบไว้ต้องทำการใช้บนในวันนี้ หรือผู้ใดจะขอบถ้าต้องการก็ขอในวันนี้

2. จะมีพิธีไหว้หัวหน้าผี (ไกวอ้วง) ยมบาลซึ่งเป็นรูปกระดาดสูงประมาณ 8 ศอก แต่งด้วยสีสวดยงามและไหว้ชีไกว (ไหว้ผีไม่มีญาติ) โดยผู้กินเจจะนำของมาไหว้กันทุกคน

3. จะมีพระจีนสวดทั้งวันโดยนำโตะมาวางซ้อนกัน 3 ชั้น (พิธีเจี่ยจ้อ) เจ้าอาวาส (จากวัดโพธิ์แมนจาก กทม.) จะนั่งชั้นบนสุดโดยแต่งตัวเต็มยศ พระอันดับ 4 องค์ จะนั่งในชั้นที่ 2 และจะสวดอุทิศส่วนกุศลไปโปรยทานไป และมีการนำข้าวสารและส탕ค์ไปโปรยไปชุดหนึ่ง ต่อจากนั้นจะโปรยชาละเปา ซึ่งทำเป็นลูกขนาด 2 นิ้ว ซึ่งภายในอัดเงินไว้แล้วโปรยให้ทาน ต่อจากนั้นจะนำแป้งสาลีซึ่งทำเป็นรูปมือของ สูดโจ้ว ในลักษณะต่างๆ ของการสวด และสัญลักษณ์รูปมือนี้ได้รับการปลุกเสกในช่วงทำพิธีเสร็จแล้ว มาโปรยทานให้แก่ผู้กินเจ ซึ่งเขาจะนำไปบูชาเพื่อเป็นศิริมงคลแก่บ้านของตน ขณะโปรยทานจะทำพิธีเผาหุ่นหัวหน้าผีและเผาเสื้อผ้าของสูดโจ้ว (ซึ่งคนนำมาเก็บ) และยังเผาเสื้อผ้าเครื่องใช้ที่ทำด้วยกระดาดให้กับผีไม่มีญาติ และถ้าผู้ใดต้องการจะอุทิศสิ่งของเครื่องใช้ไปให้กับญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ก็ให้เขียนชื่อผู้นั้นติดไปกับสิ่งของเหล่านั้นและเผาพร้อมกันไป กลางคืนมีการไหว้ตามปกติ

วัน 10 ค่ำ เวลา 04.00 น. ผู้กินเจทั้งหลายจะร่วมกันทำพิธีส่งจ้าว ทำเช่นเดียวกับวันที่ไปรับจ้าวที่ชายทะเลและนำกระดาดรูปจากโรงเจไปด้วยผู้ร่วมขบวนแต่ต้องนำกระดาดรูปที่ตนถือไปนั้นไปปักไว้ที่ชายทะเล ต่อจากนั้นผู้แทน 2-3 คนจะนำเรือกระดาดรูปไปลอยกลางทะเลซึ่งจะมีชาวประมงไปคอยแย่งกระดาดรูปเพราะถือว่าเป็นศิริมงคลในการประกอบอาชีพนี้โดยเฉพาะ ซึ่งผู้ที่ได้กระดาดรูปไปนั้นจะต้องกินเจเป็นประจำทุกปี และผู้ที่เข้าร่วมขบวนเหล่านั้นจะกลับบ้านและกินเจมือเช้า จนเวลา 11.00 น. ต่อจากนั้นกินอาหารปกติ

ในส่วนของอำเภอบ้านบึงการกินเจในสมัยก่อน ต้องเดินทางมากินเจที่โรงเจในตัวเมืองชลบุรี ทำให้ลำบากมากเพราะการเดินทางในสมัยนั้นต้องอาศัยควายเทียมเกวียนและม้าเทียมเกวียน และการเดินทางด้วยเท้าเท่านั้นจึงจะไปถึงชลบุรี ต่อมาคุณพ่อโต๊ะเท้า แซ่เฮ้ง และชาวบ้านคนจีนในสมัยนั้นมีความเห็นว่าบ้านบึงควรมีโรงเจประจำบ้านบึง จึงได้มีการก่อสร้างโรงเจบ้านฮกคิ้วขึ้น และจัดให้มีการกินเจเป็นปีแรกในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2478 ปีนั้น โดยเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวหลังคาเป็นสังกะสี ส่วนที่หักคนมากินเจนั้นหลังกามุงจากบ้านฮกคิ้วบ้านบึงได้มีการก่อสร้างเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงจนเป็นอาคารคอนกรีตที่ถาวรจนถึงปัจจุบันนี้

คุณค่าของประเพณี เป็นการสร้างเมตตาจิตต่อสัตว์ ซึ่งปกติเป็นอาหารของมนุษย์ และร่วมกันทำความดีแม้จะเป็นระยะเวลาสั้น ๆ ก็ตาม และการปฏิบัติตนตามความเชื่อของประเพณีกินเจนี้มีมานานหลายชั่วอายุคน ในส่วนของอำเภอบ้านบึงเชื่อกันว่าเป็นเพราะการรับวัฒนธรรมที่ติดตัวมาของคนไทยเชื้อสายจีนที่เข้ามาตั้งรกรากในท้องถิ่นอำเภอบ้านบึงนั่นเอง

งานบุญบ้านบึง

จุดมุ่งหมาย แสดงความกตัญญูต่เวท

แหล่งที่จัดให้มีประเพณี เฉพาะอำเภอบ้านบึง

สถานที่ประกอบพิธี วัดบึงบวรสถิตย์ (วัดบึงล่าง) อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

ระยะเวลาที่ประกอบพิธี ช่วงเทศกาลตรุษไทย หรือตรุษสงกรานต์

ผู้เข้าร่วมประเพณี ประชาชนชาวอำเภอบ้านบึงทุกคน

ประวัติความเป็นมาหรือสาเหตุของการประกอบประเพณี

ประเพณีงานบุญบ้านบึง เป็นประเพณีเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรมของชาวอำเภอบ้านบึง

ปฏิบัติกันในประเทศไทย หรือตรุษสงกรานต์ ซึ่งมีความเชื่อกันว่า เพราะบุญบารมี จึงทำให้คนเรามีชีวิตรอดพ้นจากอันตรายอีกหนึ่งปี เป็นเพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพอารักษ์ได้พิทักษ์รักษาชีวิตเราและเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่เวท จำลึกถึงความเมตตา จึงจัดพิธีกองข้าวสวยคือ คนในชุมชนจะร่วมกันนำข้าวปลาอาหารมาร่วมกันบวงสรวง ณ ลานวัดบึงบวรสถิตย์ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี และจะมีพิธีสงฆ์ในตอนเย็น บรรยากาศภายในงานทุกคนที่มาร่วมงานเต็มไปด้วยความสุข เพราะนอกจากจะได้ร่วมทำบุญแล้วจะร่วมกันทำทาน และร่วมกันรับประทานอาหาร ตลอดจนจะมีการสวดเสเฮฮา ญาติพี่น้องจะมาพบปะกัน ซึ่งในการจัดงานจะจัดให้มีเป็นเวลา 3 วัน 3 คืน

ในวันสุดท้ายของงานจะมีพิธีสงฆ์หน้าพระ รดน้ำขอพรผู้สูงอายุ ประชาชนจะร่วมเล่นสงกรานต์กันทั้งเมืองเป็นภาพที่มีแต่ความสนุกสนาน ส่วนในเวลากลางคืนหลังจากพิธีสงฆ์และพิธีกองข้าวสวยแล้ว จะมีพิธีทำขวัญข้าวเปลือกประชาชนจะร่วมกันนำข้าวเปลือกมากองรวมกันเพื่อประกอบพิธีทำขวัญข้าวเปลือกเพราะมีความเชื่อกันว่าเป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อพระแม่โพสพเพื่อเป็นศิริมงคล จะส่งผลให้ผลผลิตในปีต่อไปจะดียิ่งขึ้น

วิ่งควายอำเภอบ้านบึง

จุดมุ่งหมาย แสดงความกตัญญูต่เวทและความเมตตาธรรม

แหล่งที่จัดให้มีประเพณีวิ่งควายของอำเภอบ้านบึง

สถานที่ประกอบพิธี ในเขตเทศบาลตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

ระยะเวลาที่ประกอบพิธี ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี

ผู้เข้าร่วมประเพณี ประชาชนชาวอำเภอบ้านบึงทุกคน

ประวัติความเป็นมาหรือสาเหตุของการประกอบประเพณี

ประเพณีวิ่งควายเป็นประเพณีเก่าแก่ เชื่อกันว่ามีแหล่งกำเนิดอยู่ที่อำเภอมืองจังหวัดชลบุรี ก่อนที่จะมีการนำประเพณีนี้มาสู่อำเภอบ้านบึงและเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาหลาย

ชั่วอายุคนและเมื่อราวปี พ.ศ. 2455 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เคยเสด็จและทอดพระเนตรงานวิ่งควายที่เมืองชลบุรี ความเชื่อประเพณีวิ่งควายเป็นกิจกรรมฉลองงานบุญชาวบ้านจะเตรียมปัจจัยไทยธรรมบรรจุทุกเกวียนไปวัดซึ่งตรงกับวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี เพื่อติดกัณฑ์เทศน์มหาชาติที่วัด พอเวลาบ่ายคนขับเกวียนก็จะพาควายไปพักผ่อนที่ริมน้ำ บ้างก็เดินทางไปเอาดอกบัวที่วัดธรรมนิมิต ซึ่งในสมัยก่อนจะใช้ควายเป็นพาหนะ และเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน จะมีการประลองฝีเท้าว่าควายของใครฝีเท้าเร็วกว่ากันและแข็งแรงกว่ากัน

ส่วนอีกแนวคิดหนึ่งเป็นตำนานของประเพณีประจำถิ่น ประเพณีวิ่งควายมีแก่นความคิดนอกจากงานบุญในเทศกาลออกพรรษาและเรื่องกตัญญูรู้คุณที่ใช้แรงงานวัวและควาย จึงจัดทำพิธีกรรมเพื่อเป็นการทำขวัญวัว ทำขวัญควายขึ้น ส่วนกิจกรรมแข่งขันเป็นกิจกรรมสนุกสนานรื่นเริง

นอกจากนี้ยังพบว่ามีร่องรอยความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องวิญญาณกับประเพณีวิ่งควาย เรื่อง "เปรตเจ้าใหญ่" หรือ "เปรตอ้ายใหญ่" ซึ่งเป็นเรื่องเล่าในสมัยพระเจ้าตากว่า เปรตอ้ายใหญ่ก็คือนายนกเล็ก ทองมา ที่คิดการกบฏต่อพระเจ้าตาก และโดนพระเจ้าตากให้ทหารนำไปประหารชีวิตที่ใต้ต้นหว้า บาบที่นายนกเล็ก ทองมา ได้ก่อเอาไว้ทำให้เมื่อตายไปกลายเป็นเปรตที่มีความขึ้นชบถควายวิ่งแข่งขันกัน จึงเป็นเรื่องเล่าต่อกันมาจนบัดนี้ว่าปีใดไม่มีงานแข่งขันวิ่งควายปีนั้นจะเกิดโรคระบาดวัว ควายจะล้มตายจำนวนมาก บ้านเรือนจะถูกไฟไหม้เพราะวิญญาณบรรพชนลงโทษไม่พอใจคนรุ่นหลังที่ไม่รักษาศรีประเพณีเก่าไว้จึงบันดาลให้เกิดเภทภัย ประเพณีวิ่งควายในปัจจุบันอำเภอบ้านบึงบ้านบึงจะจัดให้มีขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ต่างหมู่บ้านได้ร่วมงานกันอย่างทั่วถึง ประเพณีวิ่งควายได้มีการพัฒนามาเรื่อยๆ มีการจัดให้มีการวิ่งควายรอบตลาดโดยเจ้าของขึ้นหลังควาย ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นแห่รอบตลาดแล้วไปวิ่งแข่งขันในสถานที่ที่จัดไว้ให้ นอกจากนี้ยังมีการประกวดสุขภาพควาย ประกวดการแต่งกายควาย ทั้งประเภทสวยงาม ความคิด และตลกขบขัน การประกวดน้องนางบ้านนา การประกวดผลิตผลทางการเกษตร

ประเพณีวิ่งควายถือได้ว่าเป็นประเพณีซึ่งแฝงไว้ด้วยความสามัคคีธรรม มีความกตัญญู กตเวทิตา และมีความเมตตาธรรมสูง เห็นวัวควายทำงานให้กับคนเป็นสัตว์ที่มีคุณแก่ชีวิตจึงสืบทอดประเพณีนี้ตลอดมา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นิภาพร ต่ายทอง (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตร หน่วยย่อย สารเคมี กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 : ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดร้อยเอ็ด ใช้ขั้นตอนและกระบวนการคล้ายคลึงกับ สมจิตร จันทรฉาย (2532) ได้หลักสูตรเพื่อการเรียนการสอน เนื้อหาสาระตรงตามวัตถุประสงค์ หลังการทดลองผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก้าวหน้ามากกว่ากลุ่มควบคุมครูผู้สอนเห็นว่า หลักสูตรน่าสนใจมาก กิจกรรมการเรียนการสอนน่าสนใจ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์น่าสนใจ

รัตน์ บัวสนธิ์ (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : ศึกษากรณีชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า ได้หลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยมีส่วนจะต้องแก้ไขบางส่วน เช่น เนื้อหา และเวลาเรียน

กิตติคุณ รุ่งเรือง (2537, หน้า 216-219) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างประมวลการสอนวัฒนธรรมพื้นบ้าน สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเห็นของครู - อาจารย์ ในหมวดสังคมศึกษา สังเกตกรรมสามัญศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี และผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่นจังหวัดกาญจนบุรี โดยเจาะจงลงไปเฉพาะวัฒนธรรมพื้นบ้านของจังหวัดกาญจนบุรี เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า บุคคลหลายฝ่ายมีความคิดเห็นสอดคล้องกันและมีการแก้ไขด้านเนื้อหามากที่สุด

ทองสุข วันแสง (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตร ฝึกอบรมการทอผ้าไหมมัดหมี่ สำหรับประชาชนในชนบท โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและศึกษาข้อมูลจากภาคสนามโดยการสัมภาษณ์พัฒนาการจังหวัดสุรินทร์ อุตสาหกรรมจังหวัดสุรินทร์และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำนวน 4 คน สัมภาษณ์ประชาชนในหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่างจังหวัดสุรินทร์ 13 หมู่บ้าน จำนวน 86 คน นำข้อมูลที่ได้มาสร้างหลักสูตร ทำการประเมินหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 คน และทดลองการใช้หลักสูตรในสถานการณ์จริง โดยการจัดการฝึกอบรมในหมู่บ้านมีผู้เข้าร่วมอบรม จำนวน 21 คน ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้าอบรมด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติ ภายหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม หลักสูตรอาชีพทอผ้าไหมครั้งนี้มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดสามารถนำไปใช้ได้จริง

วิทยา แสงงาม (2541) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการสาธยาย สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่าได้หลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาวะความต้องการของท้องถิ่น นักเรียนมาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นไปตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยมีส่วนที่จะต้องแก้ไขบางส่วนเช่นเนื้อหาและเวลาเรียน

งานวิจัยต่างประเทศ

ชาบอท (Chabot, 1988, p. 596A) ได้ศึกษาการรับรู้ของครูประถมศึกษาต่องานด้านหลักสูตรโดยใช้กรอบทฤษฎีของ กูดแลด และ บัสซิส (Goodlad & Bussis) การศึกษาค้นคว้านี้ทำให้มลรัฐคอนเนตทิคัต ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มมาจากครู ที่มีความสามารถในการสอนของ โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 18 คน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 66 ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในหลายสาขาวิชาในรอบ 4 ปี ที่ผ่านมา รวมทั้งไม่พบความแตกต่างที่มีนัยสำคัญระหว่างครูในเมืองกับในชนบท

มูราเดียน (Mooradian, 1986, p. 3238A) ได้ศึกษาเรื่องการจัดหลักสูตรท้องถิ่น ในเขตขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับหลักสูตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคัดเลือกบุคคลในการจัดหลักสูตรท้องถิ่น และสรรหาทรัพยากรเพื่อเป็นพื้นฐาน ในการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่ดี โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิด กับประชาชนกลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วย คณะครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 202 คน บุคคลในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา จำนวน 7 คน ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 3 คน และผู้ปกครองนักเรียนในชุมชน จำนวน 40 คน และใช้วิธีสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและศึกษานิเทศก์ จำนวน 8 คน ผลการวิจัยพบว่าบุคคลากรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นควรมีลักษณะดังนี้ มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปเป็นบุคคลระดับบริหารและบุคลากรที่ทำงานเกี่ยวกับหลักสูตร ในการจัดหลักสูตรนั้นต้องดำเนินการร่วมกันจากบุคคลทุกฝ่ายดังกล่าว และต้องจัดหลักสูตรให้ครอบคลุมทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาส่วนทรัพยากรที่นำมาพิจารณาในการจัดหลักสูตรนั้นได้จากองค์การการศึกษาของท้องถิ่น โครงการ ครอบครัวย และสิ่งที่ท้องถิ่นให้ความสำคัญ

วิเวียน (Vivian, 1995, pp. 2118-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และรูปแบบการคิดเรื่องการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรดูแลคุณภาพ พบว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว ช่วยให้การเรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อในการดูแลคุณภาพแต่ละท้องถิ่นเพิ่มขึ้นกล่าวคือ ยังให้ผลสัมฤทธิ์คงเดิมเมื่อนำไปใช้สอนกับท้องถิ่นในลักษณะเดียวกัน การนำไปสอนพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ด้านการฝึกอบรม ส่วนด้านเนื้อหา ด้านทักษะและโดย

รวมไม่แตกต่างกัน สำหรับรูปแบบการคิด ด้านความรู้ ความจำ ด้านความเข้าใจ และโดยรวมไม่แตกต่างกัน

เจอร์รี ชี (Jerry, 1996, pp. 4254-A) ได้ทำเรื่องวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรการออกแบบกราฟิกที่มีประสิทธิภาพ พบว่า ควรรวบรวมแนวคิดและสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบกราฟิกที่จำเป็นทางการศึกษาให้ได้มากที่สุดก่อนดำเนินการงานพัฒนาหลักสูตร จากนั้นจึงแต่งตั้งกรรมการขึ้นมา ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบกราฟิก และนักศึกษา เมื่อดำเนินการพัฒนาหลักสูตรแล้วควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ทราบโดยทั่วกัน ทั้งนี้หน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุน ส่งเสริม ให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสม

ชีล่า มารี (Sheila, 1996, pp. 2314 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง หลักสูตรพบว่า การให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการศึกษาแบบพิเศษมากขึ้น โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารการศึกษา การบริหารงบประมาณ การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตร นอกจากนั้นยังส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชนในทางที่ดีอีกด้วย